Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti
Ogranak SANU u Nišu

XII NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM
BALKAN ART FORUM 2026

Niš, 9–10. oktobar 2026.

UMETNOST I KULTURA DANAS
TELO KAO MEDIJ: PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA

KNJIGA APSTRAKATA

BOOK OF ABSTRACTS

University of Niš
Faculty of Arts in Niš
Serbian Academy of Sciences and Arts
Branch of SASA in Niš

XII NATIONAL SCIENTIFIC FORUM
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
BALKAN ART FORUM 2026

Niš, 9–10 October 2026

ART AND CULTURE TODAY
THE BODY AS A MEDIUM: PERFORMATIVITY, IMAGE AND SOUND IN ARTISTIC AND RELIGIOUS CONTEXTS

Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti
Ogranak SANU u Nišu

XII NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM
Balkan Art Forum 2026

Niš, 9–10. oktobar 2026.

UMETNOST I KULTURA DANAS
TELO KAO MEDIJ: PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA

KNJIGA APSTRAKATA

Balkan Art Forum

University of Niš
Faculty of Arts in Niš
Serbian Academy of Sciences and Arts
Branch of SASA in Niš

XII NATIONAL SCIENTIFIC FORUM
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
Balkan Art Forum 2026

Niš, 9–10 October 2026

ART AND CULTURE TODAY
THE BODY AS A MEDIUM: PERFORMATIVITY, IMAGE AND SOUND IN ARTISTIC AND RELIGIOUS CONTEXTS

BOOK OF ABSTRACTS

Република Србија

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ,
ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И
ИНОВАЦИЈА

Održavanje naučnog skupa BALKAN ART FORUM 2026: UMETNOST I KULTURA DANAS – TELO KAO MEDIJ (PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA), podržalo je Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti
Ogranak SANU u Nišu

Balkan Art Forum

BARTF 2026

Niš, 9–10. oktobar 2026.

XII NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

UMETNOST I KULTURA DANAS

TELO KAO MEDIJ: PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA

Niš, 2026

PROGRAMSKI ODBOR / PROGRAMME COMMITTEE

• **Dr Nebojša Todorović**, muzikolog, redovni profesor u penziji Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, predsednik;

• **Dr Sonja Cvetković**, muzikolog, redovna profesorka Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Mr Perica Donkov**, akademski slikar, redovni profesor u penziji Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Zoran Ilić**, primenjeni umetnik, redovni profesor u penziji Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Dr Cenka Ivanova**, komparativni lingvista, počasna profesorka u penziji Univerziteta u Velikom Trnovu, Republika Bugarska, član;

• **Dr Predrag Cvetičanin**, sociolog, redovni profesor Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Dr Divna Vuksanović**, filozof, redovna profesorka Fakulteta dramskih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, Republika Srbija, član;

• **Dr Ivana Medić**, muzikolog, naučni savetnik Muzikološkog instituta SANU, Republika Srbija, član;

• **Dr Danka Lajić Mihajlović**, etnomuzikolog, naučni savetnik Muzikološkog instituta SANU, Republika Srbija, član;

• **Dr Nataša Crnjanski**, muzički teoretičar, redovna profesorka na Katedri za kompoziciju i teorijsko-umetničke predmete Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija, član;

• **Mr Ana Matić**, grafička dizajnerka, redovna profesorka Fakulteta likovnih umjetnosti na Cetinju, Crna Gora, član;

• **Dr Nikola Dedić**, istoričar i teoretičar umetnosti, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, Republika Srbija, član;

• **Dr Srđan Teparić**, muzički teoretičar, vanredni profesor na Katedri za muzičku teoriju Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, Republika Srbija, član;

• **Dr Ana Hofman**, naučna savetnica na Institutu za kulturne studije i studije sećanja Naučnoistraživačkog centra Slovenačke akademije nauka i umetnosti u Ljubljani i vanredna profesorka na Postdiplomskoj školi ZRC SAZU, Slovenija, član;

• **Mr Adela Zejnilović**, grafička dizajnerka, vanredna profesorka Fakulteta likovnih umjetnosti na Cetinju, Crna Gora, član;

• **Dr Marija Vujović**, teoretičar medija, vanredna profesorka na Departmanu za komunikologiju i novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Mr Sandro Drinovac**, grafički dizajner, vanredni profesor Akademije likovnih umjetnosti Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, član;

• **Dr Mia Arsenijević**, akademski slikar, teoretičar umetnosti i medija, vanredna profesorka Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini Univerziteta u Kragujevcu (uža umetnička oblast: likovna umetnost sa metodikom), Republika Srbija, član;

• **Dr Dušan Milenković**, filozof, docent Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, Republika Srbija, član;

• **Dr Tijana Lukić**, teoretičar umetnosti i medija, muzička urednica i novinarka Radio-televizije Srbije, Republika Srbija, član.

SADRŽAJ / CONTENTS

– **PLENARNA PREDAVANJA /**
PLENARY LECTURES

Соња Здравкова Џепароска
ПЛЕС ИЗМЕЂУ БОЖАНСКОГ И ГРЕШНОГ У МАКЕДОНСКОМ ПРАВОСЛАВНОМ ФРЕСКО-ЖИВОПИСУ.....15

Sonja Zdravkova Djeparoska
DANCE BETWEEN THE DIVINE AND THE SINFUL IN MACEDONIAN ORTHODOX FRESCO TRADITIONS.....16

Ana Hofman
KOLEKTIVNO PEVANJE U VREMENIMA PREKLAPAJUĆIH KRIZA: MUZIKA, BRIGA I DRUŠTVENI ŽIVOT.....17

Ana Hofman
COLLECTIVE SINGING IN TIMES OF OVERLAPPING CRISES: MUSIC, CARE, AND SOCIAL LIFE.....18

Давор Џалто
МОДЕРНЕ НЕВОЉЕ СА ТЕЛОМ.....19

Davor Džalto
MODERN TROUBLES WITH THE BODY.....19

– **TELO KAO MEDIJ: PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA /**
THE BODY AS A MEDIUM: PERFORMATIVITY, IMAGE, AND SOUND IN ARTISTIC AND RELIGIOUS CONTEXTS

Katarina Aleksić
PERFORMATIVNOST GLASA U SAVREMENOJ INTERPRETACIJI TRADICIONALNE USPAVANKE: IZVOĐAČKA I KONCEPTUALNA PERSPEKTIVA PROJEKTA *LILITH ABI*.....23

Katarina Aleksić
THE PERFORMATIVITY OF VOICE IN THE CONTEMPORARY INTERPRETATION OF THE TRADITIONAL LULLABY: A PERFORMANCE-BASED AND CONCEPTUAL PERSPECTIVE ON THE *LILITH ABI* PROJECT.....23

Михаило Антовић
ЈЕДИНСТВО У РАЗЛИЧИТОСТИ: МЕТАСХЕМА У ТУМАЧЕЊУ МУЗИЧКОГ И РЕЛИГИЈСКОГ ЗНАЧЕЊА.....24

Mihailo Antović
UNITY IN DIVERSITY: THE META-SCHEMA IN INTERPRETING MUSICAL AND RELIGIOUS MEANING.....25
Јулија Бал
КАДА ПЛЕС ПОСТАНЕ ЗВУК: ТРАГОВИ ШПАНСКОГ ПЛЕСНОГ ФОЛКЛОРА У КЛАВИРСКОЈ МУЗИЦИ АЛБЕНИЗА, ГРАНАДОСА И ДЕ ФАЉЕ.....26
Julija Bal
WHEN DANCE BECOMES SOUND: TRACES OF SPANISH DANCE FOLKLORE IN THE PIANO MUSIC OF ALBÉNIZ, GRANADOS, AND DE FALLA.....27
Наташа Црњански
ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧКОГ ГЕСТА: ПОКРЕТ, АГЕНТ, ЗНАЧЕЊЕ.....28
Nataša Crnjanski
ELEMENTS OF MUSICAL GESTURE: MOVEMENT, AGENT, MEANING.....29
Ana Ćemalović
SUBVERZIJA MAŠINSKOG POGLEDA: LJUDSKO TELO KAO MESTO OTPORA U KONTEKSTU VEŠTAČKE INTELIGENCIJE.....30
Ana Ćemalović
SUBVERSION OF MACHINE VISION: THE HUMAN BODY AS A POINT OF RESISTANCE IN THE CONTEXT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....31
Marijakarla de Đorđi
NAUKA I PERCEPCIJA ZVUKA: PSIHOFIZIOLOGIJA KLAVIRSKOG DODIRA MARI ŽAEL I TELO KAO MEDIJ.....32
Mariacarla De Giorgi
SCIENCE AND PERCEPTION OF SOUND: MARIE JAËLL'S PSYCHO-PHYSIOLOGY OF PIANO TOUCH AND THE BODY AS A MEDIUM.....33
Dina Debeljak Pavić
POETIKA ANTIGRAVITACIONIH TELA: OD LIKOVNE PREDSTAVE DO FILMSKE SLIKE U OPUSU EMIRA KUSTURICE.....34
Dina Debeljak Pavić
THE POETICS OF ANTIGRAVITY BODIES: FROM PICTORIAL REPRESENTATION TO THE FILM IMAGE IN EMIR KUSTURICA'S OEUVRE.....34
Marija Dinov
MUZIČKA PRAKSA KAO MEDIJ TRANSGENERACIJSKOG PRENOSA IDENTITETSKOG ISKUSTVA: SEVDALINKA IZMEĐU KULTURNOG PAMĆENJA I PERFORMATIVNOG NASLEĐA.....35
Marija Dinov
MUSICAL PRACTICE AS A MEDIUM FOR THE TRANSGENERATIONAL TRANSMISSION OF IDENTITY: SEVDALINKA BETWEEN CULTURAL MEMORY AND PERFORMATIVE HERITAGE.....36

Krasimira Drumeva
LJUDSKO TELO KAO SREDSTVO OGLAŠAVANJA: OBJEKTIVIZACIJA, SEKSUALIZACIJA I ETIČKE GRANICE U VIZUELNOJ KOMUNIKACIJI.....37
Krasimira Drumeva
THE HUMAN BODY AS AN ADVERTISING TOOL: OBJECTIFICATION, SEXUALISTION, AND ETHICAL BOUNDARIES IN VISUAL COMMUNICATION.....38
Andrijana Golac Čubrilo
TELO KAO SASUD: KO DOBRO PIJE, IDE U RAJ.....38
Andrijana Golac Čubrilo
THE BODY AS A VESSEL: WHOEVER DRINKS WELL GOES TO HEAVEN.....39
Ljubica Gužvić
KOREOGRAFSKA OPERA SAŠE VALC: SAVREMENO TUMAČENJE ODNOSA MUZIKE I TELA.....40
Ljubica Gužvić
SASHA WALTZ'S CHOREOGRAPHIC OPERA: A CONTEMPORARY INTERPRETATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MUSIC AND THE BODY.....40
Aleksandra Ivanova
TERAPIJSKI POTENCIJAL TAKTILNO-SENZORNE METODE „TAC-SEN".....41
Alexandra Ivanova
THERAPEUTIC POTENTIAL OF THE "TAC-SEN" TACTILE-SENSORY METHOD.....42
Maja Krstić
PANEURITMIJA: TELO, MUZIKA I DUHOVNO ISKUSTVO U UČENJU PETRA DANOVA.....42
Maja Krstić
PANEURHYTHMY: BODY, MUSIC, AND SPIRITUAL EXPERIENCE IN THE TEACHING OF PETER DEUNOV.....43
Катарина Лазаревић Сретеновић
AUDIO WALK: ОДНОС ЗВУКА, ТЕЛА И ПРОСТОРА У ПЕРФОРМАТИВНОЈ ПРАКСИ.....44
Katarina Lazarević Sretenović
AUDIO WALK: THE RELATIONSHIP BETWEEN SOUND, BODY, AND SPACE IN PERFORMATIVE PRACTICE.....44

Нина Лојовић Милинић
ТИЈЕЛО КАО НОСИЛАЦ ДУХОВНОГ И СИМБОЛИЧКОГ ЗНАЧЕЊА У ПРАВОСЛАВНОЈ ИКОНОГРАФИЈИ....45
Nina Lojović Milinić
THE BODY AS A BEARER OF SPIRITUAL AND SYMBOLIC MEANING IN ORTHODOX ICONOGRAPHY....46
Tijana Lukić
PERFORMATIVNO TELO VIOLINISTE: NOVI KRITERIJUM IDENTITETA....46
Tijana Lukić
THE VIOLINIST'S PERFORMATIVE BODY: A NEW CRITERION OF IDENTITY....47
Đorđe Marković
TELO KAO MEDIJATIVNI INTERFEJS: PRESKRIPTIVNA NOTACIJA I PERFORMATIVNOST U SAVREMENOJ MUZIČKOJ PRAKSI....48
Đorđe Marković
THE BODY AS A MEDIATING INTERFACE: PRESCRIPTIVE NOTATION AND PERFORMATIVITY IN CONTEMPORARY MUSICAL PRACTICE....49
Dijana Metlić
UTROBA KAO ARHIV I ARENA: PERFORMATIVNOST, ABJEKCIJA I TELESNI OTPOR U *SAGI O VELIKOJ SVESCI* VESNE PAVLOVIĆ PAŽĐERSKI....50
Dijana Metlić
THE WOMB AS AN ARCHIVE AND ARENA: PERFORMATIVITY, ABJECTION, AND BODILY RESISTANCE IN VESNA PAVLOVIĆ PAŽĐERSKI'S *THE NOTEBOOK SAGA*....50
Sonia Emilia Mihai
ZNAČENJE I OTELOVLJENJE U DIGITALNIM INSTALACIJAMA SA TELESNOM INTERAKCIJOM....51
Sonia Emilia Mihai
MEANING AND EMBODIMENT IN DIGITAL BODY-INTERACTIVE INSTALLATIONS....52
Радош Митровић
КАДА ЗВУКА НЕМА: ТЕЛО, ГЕСТ И УНУТРАШЊЕ СЛУШАЊЕ У ДЕЛИМА ПЕТЕРА АБЛИНГЕРА И ДИТЕРА ШНЕБЕЛА....53
Radoš Mitrović
WHEN THERE IS NO SOUND: BODY, GESTURE, AND INNER LISTENING IN THE WORKS OF PETER ABLINGER AND DIETER SCHNEBEL....54

Jovana Radovanović
TELO IZVOĐAČA KAO MEDIJ MUZIČKOG ZNAČENJA: FENOMENOLOŠKI PRISTUP POKRETU ISTORIJSKI INFORMISANOG IZVOĐAŠTVA.....55

Jovana Radovanović
THE PERFORMER'S BODY AS A MEDIUM OF MUSICAL MEANING: A PHENOMENOLOGICAL APPROACH TO THE HISTORICALLY INFORMED PERFORMANCE MOVEMENT.....55

Angel Spiroski
„IKONA U ZVUKU": ZVUK KAO MEDIJ DUHOVNOG I RELIGIJSKOG ZNAČENJA U MUZICI DŽONA TAVENERA.....56

Angel Spiroski
"ICON IN SOUND": SOUND AS A MEDIUM OF SPIRITUAL AND RELIGIOUS MEANING IN THE MUSIC OF JOHN TAVENER.....57

Небојша Тодоровић
ДОПРИНОС ИЛИЈЕ МАРИНКОВИЋА РАЗВОЈУ МУЗИЧКОГ ЖИВОТА НИША.....57

Nebojša Todorović
THE CONTRIBUTION OF ILIJA MARINKOVIĆ TO THE DEVELOPMENT OF MUSICAL LIFE IN NIŠ.....58

Anja Tošić
TELO KAO INTERFEJS IZMEĐU ZNAČENJA I SVESTI: PREDLOG TRANSCENDENTALNOG NIVOA UTEMELJENJA.....59

Anja Tošić
THE BODY AS AN INTERFACE BETWEEN MEANING AND CONSCIOUSNESS: A PROPOSAL FOR A TRANSCENDENTAL LEVEL OF GROUNDING.....60

– STUDENTSKA SESIJA / STUDENT SESSION

Anja Balint
Natalija Srećković
ETIKA, EKOLOGIJA I PRAVNI OKVIR PRIMENE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U OBRAZOVANJU.....63

Anja Balint
Natalija Srećković
ETHICS, ECOLOGY, AND THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION.....64

Милош Ђорђевић
ХАРМОНИЈА КАО ЧИНИЛАЦ МУЗИЧКЕ ДРАМАТУРГИЈЕ: МОТИВ ПЛЕСА СМРТИ У *СЕРЕНАДИ* ИЗ ЦИКЛУСА *ПЕСМЕ И ИГРЕ СМРТИ* МОДЕСТА МУСОРГСКОГ.....65

Miloš Đorđević
HARMONY AS A FACTOR IN MUSICAL DRAMATURGY: THE DANCE OF DEATH MOTIF IN *SERENADE* FROM MODEST MUSSORGSKY'S *SONGS AND DANCES OF DEATH*.....66

Милош Ђорђевић
Никола Филиповић
ОД МУЗИЧКОГ ОБРАСЦА ДО ПЕРФОРМАТИВНОГ ИСКУСТВА: ДЕЧЈЕ ПЕСМЕ ДРАГАНА ЛАКОВИЋА У НАСТАВИ СОЛФЕЂА.....67

Miloš Đorđević
Nikola Filipović
FROM MUSICAL PATTERN TO PERFORMATIVE EXPERIENCE: CHILDREN'S SONGS BY DRAGAN LAKOVIĆ IN SOLFEGGIO TEACHING.....68

Сања Михајиловић
ПЕРЦЕПТИВНА СЛОЖЕНОСТ БЕТОВЕНОВЕ *ВЕЛИКЕ ФУГЕ*: ИЗМЕЂУ МУЗИЧКЕ СТРУКТУРЕ И СЛУШАЛАЧКОГ ИСКУСТВА.....69

Sanja Mihajilović
PERCEPTUAL COMPLEXITY OF BEETHOVEN'S *GROSSE FUGE*: BETWEEN MUSICAL STRUCTURE AND LISTENING EXPERIENCE.....70

Марта Младеновић
ТЕЛО КАО МЕДИЈ ЖРТВЕНЕ ЉУБАВИ У РОМАНСИ *ПО ВИСИНАМА ТИХО ЈЕ ЛЕТЕЛА ДУША НЕБЕСИМА* П. И. ЧАЈКОВСКОГ.....71

Marta Mladenović
THE BODY AS A MEDIUM OF SACRIFICIAL LOVE IN P. I. TCHAIKOVSKY'S ROMANCE *SOFTLY THE SPIRIT FLEW UP TO HEAVEN*.....72

Миљана Младеновић
ТЕОЛОШКИ АСПЕКТ ДЕЛА *ПРЕЛУДИЈУМ, КОРАЛ И ФУГА* СЕЗАРА ФРАНКА.....73

Miljana Mladenović
THE THEOLOGICAL ASPECT OF CÉSAR FRANCK'S *PRÉLUDE, CHORAL ET FUGUE*.....74

Павле Солеша
ТЕЛО КАО МЕДИЈ: ПЕРФОРМАТИВНОСТ КОНЦЕРТА ХОРСКЕ МУЗИКЕ У САКРАЛНОМ ПРОСТОРУ.....75

Pavle Soleša
THE BODY AS A MEDIUM: THE PERFORMATIVITY OF A CHORAL MUSIC CONCERT IN SACRED SPACE.....76

Илија Сретеновић
ИРОНИЈА У ЦИКЛУСУ *САРКАЗМИ* СЕРГЕЈА ПРОКОФЈЕВА.....77

Ilija Sretenović
IRONY IN SERGEI PROKOFIEV'S *SARCASMS*.....77
Melina Šišić
KLAVIR KAO PERCEPTIVNI PROSTOR: TAKTILNOST I REVERZIBILNOST U ODNOSU TIJELA I INSTRUMENTA.....78
Melina Šišić
THE PIANO AS A PERCEPTUAL SPACE: TACTILITY AND REVERSIBILITY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN BODY AND INSTRUMENT.....79
Ивана Вукић
ОБРАДА МОДУСА У НАСТАВИ СОЛФЕЂА – ОД РЕНЕСАНСНЕ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ ДО ИНСТРУКТИВНИХ ПРИМЕРА.....80
Ivana Vukić
TEACHING MODES IN SOLFEGGIO – FROM RENAISSANCE SACRED MUSIC TO INSTRUCTIONAL EXAMPLES.....81
– PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA / PRESENTATIONS OF ARTISTIC OEUVRES
Дарија Андовска
СТВАРАЛАЧКИ ОПУС ДАРИЈЕ АНДОВСКЕ: ЗВУК, ДРАМАТУРГИЈА И КУЛТУРНО ПАМЋЕЊЕ.....85
Darija Andovska
DARIJA ANDOVSKA'S MUSICAL OEUVRE: SOUND, DRAMATURGY, AND CULTURAL MEMORY.....86
Миа Арсенијевић
ИЗМЕЂУ СЛИКЕ И ВЕЗА: СТВАРАЛАЧКИ ОПУС МИЈЕ АРСЕНИЈЕВИЋ.....87
Mia Arsenijević
BETWEEN PAINTING AND EMBROIDERY: THE CREATIVE OEUVRE OF MIA ARSENIJEVIĆ.....88

PLENARNA PREDAVANJA

Plenarna predavanja

PLENARY LECTURES

Plenary lectures

Соња Здравкова Џепароска *z.djeparoska@gmail.com*

Универзитет „Св. Кирил и Методиј" у Скопљу, Факултет музичке уметности, Скопје, Северна Македонија

УДК: [7.046.3+271.2:27-526.62]:793.3(495.6)

ПЛЕС ИЗМЕЂУ БОЖАНСКОГ И ГРЕШНОГ У МАКЕДОНСКОМ ПРАВОСЛАВНОМ ФРЕСКО-ЖИВОПИСУ

Плес је као тема истраживан у оквиру различитих теоријских и тематских дискурса, али је мало пажње посвећено присуству мотива плеса у хришћанској иконографији. Анализа македонског православног средњовековног фрескоживописа пружа фасцинантну полазну тачку за разматрање ове теме. Проучавање открива два доминантна приступа, условљена пре свега положајем плеса у филозофско-етичком дискурсу Библије и других средњовековних теолошких текстова, укључујући дела Светог Јована Златоустог (347–407), Светог Василија Великог (330–379), Светог Григорија Богослова (329–390) и других аутора.

Неке фреске и иконе приказују тело као канал кроз који се слави Бог, представљајући плес као отелотворени облик хвале и видљиву манифестацију божанске хармоније и духовног узвишења. Насупрот томе, на другим фрескама и иконама плес се повезује са искушењем и моралним одступањем, док се покрет тумачи као израз демонског утицаја. Ова врста плеса повезана је са позоришним праксама путујућих извођача у средњем веку.

Из аналитичке перспективе, тело у овим двама приступима стиче различите семантичке квалитете: јавља се или као место искушења и греха или као медијум кроз који се испољавају божанске силе. Осим тога, ове средњовековне фреске документују одређене плесне елементе који су остали живи у фолклорној традицији, омогућавајући да се они препознају и одреде посредством својих визуелних приказа. На тај начин фреске представљају не само уметничка сведочанства већ и драгоцене изворе за реконструкцију извођачких пракси, чувајући трагове отелотворених традиција који би иначе могли бити изгубљени. Из ових контрастних перспектива могу се добити вредне информације о извођачким праксама датог историјског периода, које откривају не само естетске облике плеса већ и моралне и теолошке дискурсе који су обликовали његову рецепцију.

Кључне речи: *средњовековне фреске и иконе, религија, извођачке праксе, плесна тела, Македонија*

Sonja Zdravkova Djeparoska *z.djeparoska@gmail.com*

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Music,
Skopje, North Macedonia

DANCE BETWEEN THE DIVINE AND THE SINFUL IN MACEDONIAN ORTHODOX FRESCO TRADITIONS

Although various theoretical and thematic discourses have explored dance, little attention has been paid to dance motifs in Christian imagery. An examination of medieval Macedonian Orthodox fresco painting offers a compelling entry point into this subject. The analysis reveals two dominant approaches, conditioned primarily by the position of dancing in the philosophical and ethical discourse found in the Bible and other medieval theological texts, including works by Saint John Chrysostom (347–407), Saint Basil the Great (330–379), Saint Gregory the Theologian (329–390), and others.

Some frescoes and icons depict the body as a channel through which the Lord is glorified, presenting dance as embodied praise and a visible manifestation of divine harmony and spiritual exaltation. By contrast, certain sources associate dance with temptation and moral deviation, interpreting movement as an expression of demonic influence and linking it to itinerant performers of the Middle Ages.

From an analytical perspective, the body takes on different semantic qualities in the two approaches: either as a locus of temptation and sin or as a medium through which divine forces manifest. Moreover, these medieval frescoes document certain dance elements that have remained alive in folkloric tradition, allowing them to be identified and defined through their visual representation. In this way, the frescoes serve not only as artistic testimonies but also as valuable sources for reconstructing performing practices, preserving traces of embodied traditions that might otherwise have been lost. These contrasting perspectives provide valuable information about the performing practices of the period, revealing not only the aesthetic forms of dance but also the moral and theological discourses that shaped its reception.

Keywords: *medieval frescoes and icons, religion, performing practices, dancing bodies, Macedonia*

Ana Hofman *ana.hofman@zrc-sazu.si*

Naučnoistraživački centar Slovenačke akademije nauka i umetnosti, Institut za kulturne studije i studije sećanja, Ljubljana, Slovenija, i Postdiplomska škola ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

UDK: 784.3:316.7

KOLEKTIVNO PEVANJE U VREMENIMA PREKLAPAJUĆIH KRIZA: MUZIKA, BRIGA I DRUŠTVENI ŽIVOT

U ovom predavanju bavim se porastom interesovanja za kolektivno pevanje tokom poslednje dve decenije. Od protestnih i „žalbenih" horova, ekoloških i aktivističkih pevačkih grupa do organizovanog pevanja u slobodno vreme, poput pop horova, horova penzionera i osoba sa invaliditetom ili ženskih pevačkih grupa različiti oblici kolektivnog pevanja proširili su se širom sveta. Ove inicijative obuhvataju veoma različite organizacione forme, od komercijalnih programa i samoorganizovanih aktivističkih grupa do ansambala koje podržavaju lokalne samouprave i dobrovoljnih ansambala u lokalnim zajednicama. Ipak, povezuje ih to što učešće u ovim kolektivima ne zahteva poseban pevački talenat, veštine ili muzičko obrazovanje: svako je pozvan da peva, bez obzira na sposobnosti, muzičke afinitete ili prethodno iskustvo.

Uzimajući kao primere različite kolektivne i *ad hoc* pevačke grupe na postjugoslovenskom prostoru, istražujem obnovljeno interesovanje za kolektivno muziciranje kao otelovljeni oblik društvenog života. Polazeći od svojih prethodnih istraživanja pevačkog aktivizma i „muzičkog slobodnog vremena" (2025), kolektivnom pevanju pristupam iz perspektive brige (*care*). Za razliku od dominantnih diskursa, koji pažnju usmeravaju prvenstveno na brigu o sebi i svode je na individualizovano iskustvo ili ličnu dobrobit, o muzici i politikama brige razmišljam u kontekstu preklapajućih kriza često opisanih pojmom polikrize u kojima se ekološke, ekonomske i društveno-političke krize sve više međusobno prepliću i pojačavaju (Henig i Knight 2023), prožimajući sve aspekte naših života. Ispitujem kako zajedničko pevanje funkcioniše kao otelovljena i relaciona praksa kroz koju se društveni život održava i pregovara, podstičući uzajamnost, podršku i pripadanje, ali istovremeno razotkrivajući mogućnosti, tenzije i ograničenja ovih praksi. Umesto da kolektivno muziciranje posmatram kao resurs za ličnu dobrobit, istražujem ga kao oblik otelovljene politike i kao odgovor na odsustvo sistemske i kolektivne brige. Pritom postavljam pitanje: kako kolektivno muziciranje omogućava, preoblikuje i ograničava društveni život u turbulentnim vremenima preklapajućih kriza?

Ključne reči: *kolektivno pevanje, briga, polikriza, otelovljena politika, društveni život*

Ana Hofman *ana.hofman@zrc-sazu.si*

Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Institute of Culture and Memory Studies, Ljubljana, Slovenia; and ZRC SAZU Graduate School, Ljubljana, Slovenia

COLLECTIVE SINGING IN TIMES OF OVERLAPPING CRISES: MUSIC, CARE, AND SOCIAL LIFE

In this lecture, I address the growing interest in collective singing over the last two decades. From protest and "complaint" choirs, environmental and activist singing groups, to organised leisure singing, such as pop choirs, choirs for retired and disabled people, or women's singing groups, diverse forms of collective singing have proliferated across the world. These initiatives take many forms, from commercial programmes and self-organised activist groups to municipally supported and community-based voluntary ensembles. Yet they are connected by the fact that participation in these collectives requires no particular singing talent, skills, or musical education: everyone is invited to sing, regardless of ability, musical preferences, or previous experience.

Taking various collective and *ad hoc* singing groups in the post-Yugoslav region as examples, I explore this renewed interest in collective music-making as an embodied form of social life. Drawing on my previous research on singing activism and "musical leisure" (2025), I approach collective singing from the perspective of care. In contrast to dominant discourses that focus primarily on self-care and reduce it to an individualised experience or personal well-being, I consider music and the politics of care in the context of overlapping crises – often described through the concept of polycrisis – in which ecological, economic, and socio-political crises increasingly intersect and intensify one another (Henig and Knight 2023), permeating every aspect of our lives. I examine how singing together functions as an embodied and relational practice through which social life is sustained and negotiated, fostering mutuality, support, and belonging while also revealing the possibilities, tensions, and limitations of these practices. Rather than treating collective music-making as a resource for personal well-being, I explore it as a form of embodied politics and a response to the absence of systemic and collective care. In doing so, I ask: How does collective music-making enable, reshape, and constrain social life in turbulent times of overlapping crises?

Keywords: *collective singing, care, polycrisis, embodied politics, social life*

Давор Џалто *davorxdzalto@gmail.com*

Институт за студије културе и хришћанства, Београд, Србија; Северозападни универзитет, Еванстон, САД; Вебстеров универзитет у Ташкенту, Ташкент, Узбекистан

УДК: [141.14+117]:7.041

МОДЕРНЕ НЕВОЉЕ СА ТЕЛОМ

Широко је распрострањено мишљење да западну модерну превасходно карактерише усредсређеност на материјално и телесно, те да су различити облици „материјализма" доминантни идеолошки оквири унутар којих се може сместити највећи – или барем најважнији – део интелектуалне историје модерне. Ово предавање оспорава такво становиште и заступа тезу да је једна од основних карактеристика модерне управо бекство од материјалног и телесног. Модерност је обележена тежњом ка апстракцији и дематеријализацији, пре него усмереношћу ка материјалном и телесном. Посебна пажња посвећена је периоду ране модерне и начинима на које је специфичан метод приступа свету довео до афирмације апстрактног над конкретним, механичког над органским и инструменталног над теоријским.

Кључне речи: *тело, материја, апстракција, инструментални разум, теоријски разум*

Davor Džalto *davorxdzalto@gmail.com*

Institute for the Study of Culture and Christianity, Belgrade, Serbia; Northwestern University, Evanston, USA; and Webster University in Tashkent, Tashkent, Uzbekistan

MODERN TROUBLES WITH THE BODY

It is a widely held view that Western modernity is predominantly characterised by its focus on the material and the bodily, and that various forms of "materialism" constitute the dominant ideological frameworks within which the largest – or at least the most significant – part of the intellectual history of modernity can be situated. This lecture challenges such a view and argues that one of the fundamental characteristics of modernity is precisely its escape from the material and the bodily. Modernity is marked by a tendency towards abstraction and dematerialisation rather than by an orientation towards the material and the bodily. Particular

attention is devoted to the early modern period and to the ways in which a specific method of approaching the world led to the affirmation of the abstract over the concrete, the mechanical over the organic, and the instrumental over the theoretical.

Keywords: *body, matter, abstraction, instrumental reason, theoretical reason*

TELO KAO MEDIJ – PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA

Telo kao medij – performativnost, slika i zvuk u umetničkim i religijskim kontekstima

THE BODY AS A MEDIUM – PERFORMATIVITY, IMAGE, AND SOUND IN ARTISTIC AND RELIGIOUS CONTEXTS

The body as a medium – performativity, image, and sound in artistic and religious contexts

Katarina Aleksić *kataleksic@gmail.com*

Radio-televizija Srbije, Muzička produkcija, Simfonijski orkestar, Beograd, Srbija

UDK: 784.4:398.831

PERFORMATIVNOST GLASA U SAVREMENOJ INTERPRETACIJI TRADICIONALNE USPAVANKE: IZVOĐAČKA I KONCEPTUALNA PERSPEKTIVA PROJEKTA *LILITH ABI*

Rad analizira performativni potencijal vokalnog izraza iz izvođačke perspektive, na primeru autorskog projekta *Lilith Abi*. U fokusu je psihološko-emotivni dualitet tradicionalne uspavanke, koji se u projektu ostvaruje kroz zvučni sukob dveju arhetipskih figura: majke zaštitnice i mitske Lilit. Osvetljavajući složen spektar potisnutih emocija povezanih sa materinstvom, rad istražuje načine njihovog otelovljenja u živom izvođenju. U autorskoj i improvizovanoj muzici glas funkcioniše kao telesni medij, u sadejstvu sa karakterističnim bojama instrumenata i elektronike, čime se tradicionalni kod preobražava u savremeni zvučni ritual. Konačno, ukazuje se na somatsko-afektivni potencijal ove muzike, koji se dovodi u vezu sa snažnim efektima opaženim u recepciji publike.

Ključne reči: *performativnost glasa, uspavanka, izvođačka praksa, Lilith Abi, somatski afekt*

Katarina Aleksić *kataleksic@gmail.com*

Radio Television of Serbia, Music Production, Symphony Orchestra, Belgrade, Serbia

THE PERFORMATIVITY OF VOICE IN THE CONTEMPORARY INTERPRETATION OF THE TRADITIONAL LULLABY: A PERFORMANCE-BASED AND CONCEPTUAL PERSPECTIVE ON THE *LILITH ABI* PROJECT

This paper examines the performative potential of vocal expression from the performer's perspective, using the original project *Lilith Abi* as a case study. It focuses on the psychological and emotional duality of the traditional lullaby, articulated in the project through a sonic confrontation between two archetypal figures: the protective mother and the mythical Lilith. By illuminating a complex spectrum of suppressed emotions associated with motherhood, the paper explores how these

states are embodied in live performance. Within the project's composed and improvised music, the voice functions as a bodily medium alongside the distinctive timbres of instruments and electronics, transforming the traditional code into a contemporary sonic ritual. Finally, the paper highlights the music's somatic-affective potential, linking it to the powerful effects observed in audience reception.

Keywords: *vocal performativity, lullaby, performance practice, Lilith Abi, somatic affect*

Михаило Антовић *mihailo.antovic@filfak.ni.ac.rs*

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет и Центар за когнитивне науке, Ниш, Србија

УДК: 78:81'1

ЈЕДИНСТВО У РАЗЛИЧИТОСТИ: МЕТАСХЕМА У ТУМАЧЕЊУ МУЗИЧКОГ И РЕЛИГИЈСКОГ ЗНАЧЕЊА

Когнитивна лингвистика већ дуго тврди да су апстрактни појмови утемељени у појмовним схемама – утеловљеним обрасцима који се понављају и изводе из телесног искуства. Из те перспективе могу се посматрати и појаве у концептуализацији музике, попут вертикалности, која мотивише метафоре као што је „ова мелодија се пење све више", или схеме извор–путања–циљ, као у исказу да се „фраза креће ка кулминацији". Овај рад тврди да таквим појединачним схемама често претходи апстрактнији конструкт метасхеме: појмовни оквир који концептуализује покренути објекат који, деловањем силе, мења положај или облик дуж путање, најчешће у дискретним корацима, тежећи афективно привлачном циљу. На основу мојих ранијих експерименталних и аналитичких студија од – међукултурних експеримената о музичкој метафори до формалног вишедоменског модела семиозе примењеног на канонске инструменталне примере – најпре показујем како ова метасхема делује у музици уопште, обликујући слушаочева тумачења хармонске напетости, мелодијске контуре, ритма и артикулације. Дискусија се потом усмерава на начин на који иста метасхема потпомаже тумачење музике са религијским темама, односно духовних дела, од ренесансне полифоније преко барокног ораторијума до савремене електронске музике. Анализа се затим проширује на друге религијске домене - патристичку прозу, духовну ликовну уметност и метафизичку поезију - у којима износим примере понављања истог преконцептуалног обрасца. Коначно, наглашавам да

метасхема представља део мог ширег оквира, теорије вишеструког утемељења значења. Та теорија се у великој мери ослања управо на схематичност како би објаснила дубоке везе у основи привидне разноликости музичких и религијских тумачења.

Кључне речи: *метасхема, појмовна схема, музичко значење, когнитивна лингвистика, религијска метафора*

Mihailo Antović *mihailo.antovic@filfak.ni.ac.rs*

University of Niš, Faculty of Philosophy and Centre for Cognitive Sciences, Niš, Serbia

UNITY IN DIVERSITY: THE META-SCHEMA IN INTERPRETING MUSICAL AND RELIGIOUS MEANING

Cognitive linguistics has long argued that abstract concepts are grounded in image schemas – embodied, recurrent patterns derived from bodily experience. Along these lines, phenomena in the conceptualisation of music can also be observed, such as verticality (which motivates metaphors like "this melody is rising ever higher") or the source–path–goal schema (as in the claim that "the phrase is moving towards its climax"). This paper argues that such individual schemas are often preceded by a more abstract construct, the meta-schema: a cognitive framework that conceptualises an object that has been put in motion and that, through the action of force, changes position or shape along a trajectory, typically in discrete steps, striving towards an affectively attractive goal. Drawing on my earlier experimental and analytical studies – from cross-cultural experiments on musical metaphor to a formal multi-domain model of semiosis applied to canonical instrumental examples – I first show how this meta-schema operates in music in general, where it shapes listeners' interpretations of harmonic tension, melodic contour, rhythm, and articulation. The discussion then turns to how the same meta-schema supports interpretation in music with religious themes, that is, in sacred works, from Renaissance polyphony, through Baroque oratorio, to contemporary electronic music. The analysis is then extended to further religious domains – patristic prose, religious visual art, and metaphysical poetry – where I offer examples in which the same preconceptual pattern recurs. Finally, I emphasise that the meta-schema forms part of my broader framework, the theory of multilevel-grounded semantics: this big program draws heavily on schematicity to account for deep connections beneath the apparent diversity of musical and religious interpretations.

Keywords: *meta-schema, image schema, musical meaning, cognitive linguistics, religious metaphor*

Јулија Бал *julija.bal@gmail.com*

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности Нови Сад,
Нови Сад, Србија

УДК: 780.616.433+793.3(460)

КАДА ПЛЕС ПОСТАНЕ ЗВУК: ТРАГОВИ ШПАНСКОГ ПЛЕСНОГ ФОЛКЛОРА У КЛАВИРСКОЈ МУЗИЦИ АЛБЕНИЗА, ГРАНАДОСА И ДЕ ФАЉЕ

Шпанску музику често повезујемо са плесом. Али шта се догађа са плесом када изостане тело плесача? Како се његов покрет преображава у звук клавира?

Предавање уз аудио-приказ представља CD издање *Sonidos de España* и истражује трагове шпанског плесног фолклора у клавирској музици Енрикеа Гранадоса, Исака Албениза и Мануела де Фаље. На одабраним примерима из дела *Escenas románticas*, *Suite Española*, *Tres danzas españolas*, *La vida breve* и других композиција разматрају се ритам, карактер, артикулација и музички гест као елементи кроз које се телесност плеса преображава у клавирски звук.

Посебна пажња посвећена је извођачкој перспективи, односно начину на који пијаниста својим телом, покретом и додиром поново обликује плесни карактер записан у музици. Поред аудио-приказа одабраних композиција, предавање укључује и кратке демонстрације покрета уживо, којима се поједини елементи плесног покрета повезују са њиховим музичким еквивалентима.

На тај начин, однос између плеса, тела и звука не само да се разматра већ се и непосредно показује кроз повезивање аудио-примера и демонстрација покрета. *Sonidos de España* тако постаје простор сусрета фолклорне традиције, композиторске имагинације и савремене пијанистичке интерпретације.

Кључне речи: *шпанска музика, шпански плесни фолклор, музички гест, перформативност, клавирска интерпретација*

Julija Bal *julija.bal@gmail.com*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

WHEN DANCE BECOMES SOUND: TRACES OF SPANISH DANCE FOLKLORE IN THE PIANO MUSIC OF ALBÉNIZ, GRANADOS, AND DE FALLA

Spanish music is often associated with dance. But what happens to dance when the dancer's body is absent? How is its movement transformed into piano sound?

This audio-supported lecture presents the CD recording *Sonidos de España.* It explores traces of Spanish folk dance in the piano music of Enrique Granados, Isaac Albéniz, and Manuel de Falla. Drawing on selected examples from *Escenas románticas*, *Suite Española*, *Tres danzas españolas*, *La vida breve*, and other compositions, the lecture considers rhythm, character, articulation, and musical gesture as elements through which the corporeality of dance is transformed into piano sound.

The lecture pays particular attention to the performer's perspective and how pianists use their bodies, movements, and touch to reshape the dance character inscribed in the music. Alongside recorded excerpts from the selected compositions, the lecture includes brief live demonstrations of movement, linking individual elements of dance movement to their musical equivalents.

In this way, the relationship between dance, body, and sound is not only examined but also demonstrated directly through the interplay of audio examples and movement demonstrations. *Sonidos de España* thus becomes a meeting place for folk tradition, compositional imagination, and contemporary piano interpretation.

Keywords: *Spanish music, Spanish dance folklore, musical gesture, performativity, piano interpretation*

Наташа Црњански *natasacrnjanski@live.com*

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности Нови Сад,
Нови Сад, Србија

УДК: 781.5:159.95

ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧКОГ ГЕСТА: ПОКРЕТ, АГЕНТ, ЗНАЧЕЊЕ

Музички гест заузима важно место у савременој музичкој теорији, нарочито у истраживањима заснованим на теорији отелотворене когниције (*embodied cognition*). Полазећи од претпоставке да тело, сензомоторно искуство и узајамно деловање перцепције и акције учествују у обликовању когнитивних процеса, у оквиру ових приступа апстрактне музичке структуре разумеју се посредством искуствено заснованих образаца кретања, силе, просторне оријентације и временске организације. У анализи музике такво гледиште омогућава примену теорије концептуалне метафоре и модела мултимодалног међудоменског пресликавања.

Поред телесних, практичних и експресивних гестова, овај рад разматра концептуалне музичке гестове: звучне конфигурације које се артикулишу у музичком току, које слушалац препознаје и које учествују у обликовању музичког значења. Испитују се три конститутивна елемента музичког геста – покрет, агент и значење – њихова обележја, начини концептуализације и међусобни односи кроз које се успоставља јединство музичког геста.

Посебна пажња посвећена је мултимодалном међудоменском пресликавању између језичког, телесно-физичког и музичког домена. На примерима из пијанистичке литературе показује се како се обрасци телесног искуства могу активирати као изворни домени у тумачењу музичких гестова и разумевању појединих реторичких фигура. Такав приступ заснива се на схватању геста као структурне карактеристике нашег перцептивно-акционог система и као феномена који није само телесни већ и ментални, чиме се повезују звучна организација, покрет, субјективност и експресивно значење. На крају, такво схватање показује зашто гест представља централни појам у истраживању музике и има кључну улогу у формирању музичког значења.

Кључне речи: *музички гест, отелотворена когниција, агент, значење, пресликавање*

Nataša Crnjanski *natasacrnjanski@live.com*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

ELEMENTS OF MUSICAL GESTURE: MOVEMENT, AGENT, MEANING

Musical gesture occupies an important place in contemporary music theory, especially in research based on the theory of embodied cognition. Proceeding from the assumption that the body, sensorimotor experience, and the reciprocal interaction of perception and action participate in shaping cognitive processes, abstract musical structures are understood within these approaches through experientially grounded patterns of movement, force, spatial orientation, and temporal organisation. In music analysis, such a perspective enables the application of conceptual metaphor theory and models of multimodal cross-domain mapping.

In addition to bodily, practical, and expressive gestures, this paper considers conceptual musical gestures: sonic configurations that are articulated in the musical flow, recognised by the listener, and involved in shaping musical meaning. Three constitutive elements of musical gesture are examined – movement, agent, and meaning – as are their characteristics, modes of conceptualisation, and mutual relations through which the unity of musical gesture is established.

Particular attention is devoted to multimodal cross-domain mapping between linguistic, bodily-physical, and musical domains. Using examples from piano literature, the paper shows how patterns of bodily experience may be activated as source domains in the interpretation of musical gestures and in the understanding of certain rhetorical figures. Such an approach is based on the conception of gesture as a structural characteristic of our perception-action system and as a phenomenon that is not only bodily but also mental, linking sonic organisation, movement, subjectivity, and expressive meaning. Finally, this approach demonstrates why gesture is a central concept in music research and plays a key role in the formation of musical meaning.

Keywords: *musical gesture, embodied cognition, agent, meaning, mapping*

Ana Ćemalović *anacemalovic@outlook.com*

Univerzitet umetnosti u Beogradu, Interdisciplinarne studije,
Beograd, Srbija

UDK: 7.041:004.8

SUBVERZIJA MAŠINSKOG POGLEDA: LJUDSKO TELO KAO MESTO OTPORA U KONTEKSTU VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Ljudsko telo se često pojavljuje kao mesto otpora, kritike, otelovljenja, materijalnosti i narušavanja ustaljenih obrazaca u umetničkim delima koja podrivaju ili kritički preispituju mašinski pogled. Takva dela suprotstavljaju se težnjama veštačke inteligencije ka bestelesnosti, apstrakciji, ekstrakciji podataka, nadzoru, pristrasnosti i sveobuhvatnoj optimizaciji. Tehnologije poput snimanja pokreta, prepoznavanja lica i generativnih modela izobličavaju, kategorizuju i izvlače podatke iz tela, razotkrivajući načine na koje digitalni kapitalizam komodifikuje i optimizuje ljudsko telo. Isticanjem tela, gesta, rada, ranjivosti i anatomskih nepravilnosti - bilo naglašavanjem anatomskih grešaka koje proizvodi veštačka inteligencija, bilo prostetičkim intervencijama - umetnici ukazuju na ono što algoritmima nedostaje ili što oni eksploatišu: propriocepciju, taktilni osećaj, emocionalne i fizičke granice i pristanak.

Brojna savremena umetnička dela koriste ljudsko telo, biometrijske podatke, pokret i lice kao medije otpora sistemima nadzora i prepoznavanja zasnovanim na veštačkoj inteligenciji. Ovo polje, koje se ubrzano razvija, obuhvata i istraživanja posthumanih hibrida, digitalnih dvojnika i otelovljenog otpora. Rad razmatra odabrana umetnička dela koja telo postavljaju u središte kritike i subverzije mašinskog pogleda. Dela koja nastaju kao odgovor na takozvanu algoritamsku anksioznost kritikuju tehnologije prepoznavanja lica i pokreta primenom taktika kamuflaže i izbegavanja u umetničkom performansu. Subverzija mašinske percepcije tako postaje koreografija, izraz, slika ili drugi oblik umetničke prakse.

Ove umetničke prakse odbacuju standardizujuće operacije sistema za prepoznavanje lica i pokreta i teže strateškoj neopažljivosti ili nevidljivosti. One pokazuju kako se taktike usmerene protiv automatizovanog nadzora mogu preobraziti u performans, sliku ili koreografiju. Izvođači potvrđuju svoju ljudskost pred drugim ljudima upravo tako što sistemima veštačke inteligencije postaju neprepoznatljivi kao ljudi. Strategije kamuflaže koje uključuju maske, šminku, proteze ili neuobičajene pokrete nastoje da telo zadrže ispod praga detekcije kompjuterskog vida, čime onemogućavaju naknadno prepoznavanje lica ili analizu emocija. Među primerima su umetničke prakse Adama Harvija i Uroša Krčadinca. Takva dela predstavljaju protest protiv biometrijskog prepoznavanja i nejednakosti koje ove tehnologije reprodukuju. Ona telo

ne tretiraju kao sirove podatke za obuku niti kao problem koji treba ukloniti optimizacijom, već kao kritičku, otpornu i generativnu snagu koja iznova potvrđuje ljudsku materijalnost nasuprot apstrakcijama veštačke inteligencije.

Ključne reči: *subverzija, mašinski pogled, otpor veštačkoj inteligenciji, ljudsko telo*

Ana Ćemalović *anacemalovic@outlook.com*

University of Arts in Belgrade, Interdisciplinary Studies,
Belgrade, Serbia

SUBVERSION OF MACHINE VISION: THE HUMAN BODY AS A POINT OF RESISTANCE IN THE CONTEXT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

The human body frequently emerges as a site of resistance, critique, embodiment, materiality, and disruption in artworks that subvert or critically engage with machine vision. Such works counter AI's tendencies towards disembodiment, abstraction, data extraction, surveillance, bias, and pervasive optimisation. Technologies such as motion capture, facial recognition, and generative models distort, categorise, and extract data from bodies, thereby revealing how digital capitalism commodifies and optimises the human body. By foregrounding the body, gesture, labour, vulnerability, and anatomical irregularities – whether by highlighting AI-generated anatomical errors or through prosthetic interventions – artists draw attention to what algorithms lack or exploit: proprioception, tactile sensation, emotional and physical limits, and consent.

Numerous contemporary artworks use the human body, biometric data, movement, and the face as media of resistance to AI-driven surveillance and recognition systems. This rapidly developing field also encompasses explorations of posthuman hybrids, digital twins, and embodied resistance. The paper examines selected artworks that place the body at the centre of the critique and subversion of machine vision. Works responding to so-called algorithmic anxiety challenge facial- and movement-recognition technologies through tactics of camouflage and evasion incorporated into artistic performance. The subversion of machine perception thereby becomes choreography, expression, image, or another form of artistic practice.

These artistic practices reject the standardising operations of facial-and movement-recognition systems and pursue strategic imperceptibility or invisibility. They demonstrate how tactics directed against automated surveillance can be transformed into performance, image, or choreography. Performers affirm their humanity to other humans precisely by becoming unrecognisable as human to AI systems.

Camouflage strategies involving masks, make-up, prostheses, or unusual movements seek to keep bodies below the threshold of detection by computer vision systems, thereby obstructing subsequent facial recognition or emotion analysis. Examples include the artistic practices of Adam Harvey and Uroš Krčadinac. Such works constitute a protest against biometric recognition and the inequalities reproduced by these technologies. They treat the body not as raw training data or as a problem to be eliminated through optimisation, but as a critical, resistant, and generative force that reasserts human materiality against the abstractions of artificial intelligence.

Keywords: *subversion, machine vision, resistance to artificial intelligence, human body*

Marijakarla de Đorđi *mariacarla.degiorgi@unisalento.it*

Univerzitet u Salentu, Leče, Italija

UDK: 78.071.2:159.91

NAUKA I PERCEPCIJA ZVUKA: PSIHOFIZIOLOGIJA KLAVIRSKOG DODIRA MARI ŽAEL I TELO KAO MEDIJ

Rad istražuje istorijski presek neuronauke, somatosenzorne percepcije i muzičkog izvođaštva kroz analizu pionirskog rada Mari Žael (Marie Jaëll, 1846–1925). Polazeći od tematskog okvira *Telo kao medij*, istraživanje razmatra način na koji je Žael redefinisala telo pijaniste - posebno šaku i jagodice prstiju - preobražavajući ga iz mehaničkog sredstva u inteligentan, perceptivan i ekspresivan medij zvučnog prevođenja.

U skladu sa pozitivističkom mišlju svog vremena i začecima eksperimentalne psihologije, Žael je, u saradnji sa fiziologom Šarlom Fereom (Charles Féré), razvila sistematičan neurološki pristup. Njena osnovna metodologija uobličena je u traktatu *Le Toucher* (1894–1899), a potom razvijena u delima *La Musique et la psychophysiologie* (1896) i *Le Mécanisme du toucher* (1897). Posebno je značajno to što je teoriju povezala sa stvaralačkom praksom, komponujući originalna muzička dela u okviru sopstvene metode kako bi podstakla telesni i umetnički razvoj izvođača. Žael je smatrala da je muzički tembr utemeljen u neurološkoj svesti o taktilnom pokretu, pri čemu je koristila „grafičku metodu" za mapiranje pritiska kože na dirke, anticipirajući na taj način savremene teorije otelovljene kognicije.

Kontekstualizacijom ovih traktata, rad prati nasleđe Mari Žael širom Evrope, posredstvom istaknutih ličnosti kao što su Albert Švajcer i Blanš Selva, i iznova je sa-

gledava kao ranu teoretičarku intermedijalnosti, koja je ljudsko telo tumačila kao živi, rezonantni pretvarač muzičke misli.

Ključne reči: *Mari Žael, psihofiziologija dodira, telo kao medij, metod i kompozicija, kompozitorka i pedagoškinja*

Mariacarla De Giorgi *mariacarla.degiorgi@unisalento.it*

University of Salento, Lecce, Italy

SCIENCE AND PERCEPTION OF SOUND: MARIE JAËLL'S PSYCHO-PHYSIOLOGY OF PIANO TOUCH AND THE BODY AS MEDIUM

This paper explores the historical intersection of neuroscience, somatosensory perception, and musical performance by analysing the pioneering work of Marie Jaëll (1846–1925). Positioned within the theme of *The Body as Medium*, this study investigates how Jaëll reconfigured the pianist's body – specifically the hand and the fingertips – from a mechanical tool into an intelligent, perceptive, and expressive medium of sonic translation.

Reflecting the positivist thought of her time and nascent experimental psychology, Jaëll established a systematic, neurological approach alongside physiologist Charles Féré. Her core methodology was crystallised in the treatise *Le Toucher* (1894–1899) and expanded in *La Musique et la psychophysiologie* (1896) and *Le Mécanisme du toucher* (1897). Crucially, she integrated theory with creative practice, composing original musical pieces within her method to foster the performer's physical and artistic evolution. Jaëll posited that musical timbre is rooted in the neurological consciousness of tactile movement, using a "graphic method" to map cutaneous pressure on keys and anticipating modern theories of embodied cognition.

By contextualising these treatises, this paper traces Jaëll's legacy across Europe through prominent figures like Albert Schweitzer and Blanche Selva, reframing her as an early theorist of intermediality who decoded the human body as a living, resonant transducer of musical thought.

Keywords: *Marie Jaëll, psycho-physiology of touch, body as medium, method and composition, female composer and teacher*

Dina Debeljak Pavić *dina.debeljak@kucalegata.org*

Kuća legata, Beograd, Srbija

UDK: 791.43:75

POETIKA ANTIGRAVITACIONIH TELA: OD LIKOVNE PREDSTAVE DO FILMSKE SLIKE U OPUSU EMIRA KUSTURICE

Motivi letenja i lebdenja predstavljaju prepoznatljiv element filmskog jezika Emira Kusturice i karakterističnu osobenost njegove vizuelne poetike. Rad se bavi načinima na koje reditelj koristi ove elemente filmske slike kako bi narušio granice fizičke stvarnosti, polazeći od pretpostavke da prisustvo antigravitacionih tela ne služi samo proizvođenju nadrealnog ili fantastičkog efekta. Jedno od mogućih polazišta za ovako složen vizuelni postupak jeste rediteljevo interesovanje za citate iz istorije umetnosti, njihovo uvođenje i transponovanje u filmsku sliku, u različite narativne i simboličke kontekste. Kroz prizmu odnosa dveju vizuelnih umetnosti likovne i filmske razmatraju se slikarsko nasleđe u filmu, moguće poveznice sa delima Marka Šagala i veze sa nadrealističkom poetikom. Cilj je da se pokaže kako Kusturica ove vizuelne reference ne preuzima mehanički, već ih preoblikuje posredstvom filmskih sredstava kadra, pokreta kamere, montaže, zvuka i odnosa tela i prostora stvarajući specifičnu poetiku na granici fizičke stvarnosti i imaginarnog.

Ključne reči: *Emir Kusturica, antigravitaciona tela, nadrealizam, Mark Šagal, filmska slika*

Dina Debeljak Pavić *dina.debeljak@kucalegata.org*

House of Legacies, Belgrade, Serbia

THE POETICS OF ANTIGRAVITY BODIES: FROM PICTORIAL REPRESENTATION TO THE FILM IMAGE IN EMIR KUSTURICA'S OEUVRE

Motifs of flying and hovering constitute a recognisable element of Emir Kusturica's film language and a characteristic feature of his visual poetics. The paper examines the ways in which the director employs these elements of the film image to disrupt the boundaries of physical reality, proceeding from the assumption that the presence of antigravity bodies does not merely serve to produce a surreal or fantastic

effect. One possible point of departure for such a complex visual procedure lies in the director's interest in art-historical quotations, their introduction and transposition into the film image, and their placement within different narrative and symbolic contexts. Through the prism of the relationship between two visual arts – fine art and film – the paper examines the painterly heritage in film, possible links with the works of Marc Chagall, and connections with surrealist poetics. The aim is to demonstrate that Kusturica does not adopt these visual references mechanically but transforms them through filmic means – framing, camera movement, editing, sound, and the relationship between body and space thereby – creating a distinctive poetics situated at the boundary between physical reality and the imaginary.

Keywords: *Emir Kusturica, antigravity bodies, surrealism, Marc Chagall, film image*

Marija Dinov *marija.e.dinov@gmail.com*

Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti u Nišu, Niš, Srbija

UDK: 784.4:316.7(497.6)

MUZIČKA PRAKSA KAO MEDIJ TRANSGENERACIJSKOG PRENOSA IDENTITETSKOG ISKUSTVA: SEVDALINKA IZMEĐU KULTURNOG PAMĆENJA I PERFORMATIVNOG NASLEĐA

Rad istražuje kako muzička praksa može funkcionisati kao medij transgeneracijskog prenosa identitetskog iskustva, polazeći od pretpostavke da kulturno nasleđe ne opstaje isključivo kroz tekstualne, arhivske i diskurzivne oblike transmisije, već i kroz otelovljene izvođačke prakse kojima se kulturno pamćenje kontinuirano aktualizuje. U fokusu je sevdalinka kao specifična forma balkanskog muzičko-poetskog nasleđa i paradigmatski primer kulturne prakse čiji kontinuitet počiva na izvođačkom činu.

Polazeći od teorijskih uvida studija kulturnog pamćenja i teorija transgeneracijskog prenosa, rad razmatra načine na koje se identitetsko iskustvo prenosi kroz izvođačke obrasce koji prevazilaze nivo notiranog ili verbalno artikulisanog sadržaja. Posebna pažnja usmerena je na glas i izvođačku artikulaciju kao nosioce kulturne transmisije. Karakteristični melodijski i lestvični obrasci, intervalske strukture, ornamentika i načini vokalnog oblikovanja posmatraju se kao tragovi različitih kulturnih i religijskih tradicija sedimentiranih u izvođačkom idiomu sevdalinke. Njihovim ponovnim otelovljenjem u izvođačkom činu, istorijski oblikovani obrasci zvučnog, telesnog i afektivnog iskustva iznova se aktualizuju u sadašnjosti.

U tom kontekstu, rad predlaže pojam *performativnog nasleđa* kao analitičku kategoriju za označavanje oblika kulturnog nasleđa čiji kontinuitet zavisi od ponovljivih izvođačkih činova. Za razliku od shvatanja nasleđa kao stabilnog repertoara sadržaja, performativno nasleđe podrazumeva dinamički proces rekonstrukcije i aktualizacije kroz izvođenje. Sagledavanjem sevdalinke kao oblika performativnog nasleđa, rad nastoji da pokaže kako kulturno pamćenje opstaje kao živa i otelovljena praksa.

Ključne reči: *kulturno pamćenje, performativno nasleđe, sevdalinka, transgeneracijski prenos, identitetsko iskustvo*

Marija Dinov *marija.e.dinov@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Niš, Serbia

MUSICAL PRACTICE AS A MEDIUM FOR THE TRANSGENERATIONAL TRANSMISSION OF IDENTITY: SEVDALINKA BETWEEN CULTURAL MEMORY AND PERFORMATIVE HERITAGE

This paper examines how musical practice may function as a medium for the transgenerational transmission of identity, proceeding from the premise that cultural heritage is sustained not only through textual, archival, and discursive forms of transmission but also through embodied performance practices that continuously reactualise cultural memory. It focuses on *sevdalinka* as a distinctive form of Balkan musical-poetic heritage and a paradigmatic example of a cultural practice whose continuity depends on the act of performance.

Drawing on cultural memory studies and theories of transgenerational transmission, the paper considers how identity-related experience is conveyed through performative patterns that exceed the level of notated music or verbally articulated content. Particular attention is devoted to the voice and performative articulation as carriers of cultural transmission. Characteristic melodic and scalar patterns, intervallic structures, ornamentation, and modes of vocal shaping are approached as traces of different cultural and religious traditions sedimented within the performative idiom of *sevdalinka*. Through their renewed embodiment in performance, historically shaped patterns of sonic, bodily, and affective experience are reactualised in the present.

Within this framework, the paper proposes *performative heritage* as an analytical category for forms of cultural heritage whose continuity depends on re-

current acts of performance. Unlike conceptions of heritage as a stable repertoire of cultural contents, performative heritage denotes a dynamic process of reconstruction and reactualisation through performance. By approaching *sevdalinka* as a form of performative heritage, the paper seeks to demonstrate how cultural memory is sustained as a living and embodied practice.

Keywords: *cultural memory, performative heritage, sevdalinka, transgenerational transmission, identity-related experience*

Krasimira Drumeva *K.Drumeva@ts.uni-vt.bg*

Univerzitet „Sv. Ćirilo i Metodije" u Velikom Trnovu, Fakultet likovnih umetnosti, Veliko Trnovo, Bugarska

UDK: [7.05:659.1]+17

LJUDSKO TELO KAO SREDSTVO OGLAŠAVANJA: OBJEKTIVIZACIJA, SEKSUALIZACIJA I ETIČKE GRANICE U VIZUELNOJ KOMUNIKACIJI

Rad razmatra upotrebu ljudskog tela kao reklamnog objekta i sredstva za privlačenje pažnje u savremenoj vizuelnoj komunikaciji. Analiza je usmerena na pojmove objektivizacije i seksualizacije, retuširanje telesnih proporcija, nametanje nerealističnih standarda lepote, kao i na ulogu grafičkih dizajnera u stvaranju i normalizaciji takvih vizuelnih predstava. U radu se razlikuju eksplicitni, implicitni i kontroverzni seksizam, pri čemu se analiziraju mehanizmi putem kojih kadriranje, osvetljenje, kompozicija, koloristički kodovi i tipografija pretvaraju ljudski subjekt u sredstvo ostvarivanja komercijalnog efekta. Zaključuje se da etički problem ne proizlazi nužno iz samog prikazivanja telesnosti ili erotizma, već nastaje onda kada se pojedinac svodi na telo lišeno autonomije, konteksta i dostojanstva. Odgovoran dizajn trebalo bi da uskladi upečatljivost forme sa poštovanjem ljudskog identiteta i društvenih implikacija vizuelne poruke.

Ključne reči: *oglašavanje, grafički dizajn, objektivizacija, seksualizacija, etika*

Krasimira Drumeva *K.Drumeva@ts.uni-vt.bg*

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Faculty of Fine Arts, Veliko Tarnovo, Bulgaria

THE HUMAN BODY AS AN ADVERTISING TOOL: OBJECTIFICATION, SEXUALISATION, AND ETHICAL BOUNDARIES IN VISUAL COMMUNICATION

The paper examines the use of the human body as an advertising object and a means of attracting attention in contemporary visual communication. The analysis focuses on objectification, sexualisation, the retouching of bodily proportions, the imposition of unrealistic beauty standards, and the role of graphic designers in creating and normalising such imagery. The study differentiates between explicit, implicit, and controversial sexism, examining the mechanisms through which framing, lighting, composition, colour codes, and typography transform the human subject into an instrument of commercial impact. It concludes that the ethical problem does not necessarily arise from the representation of physicality or eroticism itself, but emerges when the individual is reduced to a body devoid of autonomy, context, and dignity. Responsible design should reconcile visual impact with respect for human identity and the social implications of the visual message.

Keywords: *advertising, graphic design, objectification, sexualisation, ethics*

Andrijana Golac Čubrilo *golacandrijana@yahoo.com*

Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti u Nišu, Niš, Srbija

UDK: 7.032:792

TELO KAO SASUD: KO DOBRO PIJE, IDE U RAJ

U radu je, na osnovu primera iz različitih istorijskih perioda, razmotrena tema dionizijskih misterija (bahanalije u Rimu) u vizuelnim umetnostima. Iako nije pripadao prvobitnoj grupi dvanaest olimpskih bogova, Dionis je bio slavljen kao jedno od najznačajnijih božanstava antičke Grčke. Zbog neobične prirode svog dvostrukog rođenja, povezivan je sa temama smrti i vaskrsenja. Predstave priča vezanih za nestašno božanstvo, sklono stvaranju haosa – Dionisa u grčkoj, odnosno Baha u rimskoj mitologiji - krase brojne mozaike, skulpture, keramiku i predmete svakodnevne

upotrebe, koje su stvarali grčki, a potom i rimski umetnici. Popularnost scene bahanalija, koja pobuđuje sva čula, održala se tokom srednjeg veka i postala čest motiv u umetnosti renesanse, baroka i kasnijih perioda. Razmatrani su prikazi dionizijskih misterija, odnosno bahanalija, tokom kojih su, posredstvom ekstatičnog plesa i muzike, tela učesnika preobražavana u sasude oslobođenja i sjedinjenja sa božanstvom. U radu se osvrćemo na ditiramb i aulos – duvački instrument sa jezičkom, koji se obično svirao u paru (auloi) - koji su bili sastavni delovi proslave Dionisovog kulta, kao i uticaj ovog rituala na nastanak pozorišta.

Ključne reči: *Dionizijske misterije/bahanalije, Dionis/Bah, ditiramb, aulos, pozorište*

Andrijana Golac Čubrilo *golacandrijana@yahoo.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Niš, Serbia

THE BODY AS A VESSEL: WHOEVER DRINKS WELL GOES TO HEAVEN

The paper explores representations of the Dionysian Mysteries (the Bacchanalia in Rome) in the visual arts through examples from different historical periods. Although Dionysus was not initially one of the twelve Olympian gods, he was celebrated as one of the most significant deities in ancient Greece. Due to the unusual nature of his twofold birth, Dionysus was associated with the themes of death and resurrection. Scenes related to this mischievous, chaos-inducing deity – Dionysus in Greek and Bacchus in Roman mythology – are abundantly represented in mosaics, sculpture, ceramics, and everyday objects created by Greek and later Roman artists. The popularity of Bacchanalian scenes, which appeal to all the human senses, persisted throughout the Middle Ages, and the motif became frequent in Renaissance, Baroque, and later art. The paper examines representations of Dionysiac festivals, i.e., Bacchic mysteries, during which the participants' bodies were transformed into vessels which enabled liberation and unity with the god through ecstatic dance and music. The dithyramb and the aulos – a reed wind instrument commonly played in pairs (auloi) **–** as integral elements of the Dionysian rites, as well as the ritual's influence on the emergence of theatre, are also considered in the study.

Keywords: *Dionysian Mysteries/Bacchanalia, Dionysus/Bacchus, dithyramb, aulos, theatre*

Ljubica Gužvić *ljubicaguzvic@gmail.com*

Univerzitet umetnosti u Beogradu, Interdisciplinarne studije,
Beograd, Srbija

UDK: [792.8+793.3]:782 Valc S.

KOREOGRAFSKA OPERA SAŠE VALC: SAVREMENO TUMAČENJE ODNOSA MUZIKE I TELA

Svetski priznata i višestruko nagrađivana nemačka plesačica, koreografkinja i producentkinja Saša Valc (Sasha Waltz) poznata je po interdisciplinarnom radu i povezivanju različitih umetničkih izraza i medija. U svom radu razvila je maštovita i inovativna koreografska i rediteljska rešenja u tumačenju umetničke muzike, naročito u oblastima baleta i opere. Svojim osobenim pristupom operi, Valc je razvila žanr takozvane „koreografske opere". Početak njenog rada u ovom domenu označila je postavka opere *Didona i Enej* (*Dido & Aeneas*) Henrija Persla (Henry Purcell), premijerno izvedena 2005. godine u Luksemburgu. Na primeru ove postavke rad istražuje savremeni hibridni umetnički izraz u kojem Valc preispituje telo, pokret i prostornu dinamiku. Posebna pažnja usmerena je na interdisciplinarni karakter postavke i ulogu koreografije u oblikovanju savremenog scenskog tumačenja barokne opere.

Ključne reči: *koreografska opera, Saša Valc, Didona i Enej, telo, operska režija*

Ljubica Gužvić *ljubicaguzvic@gmail.com*

University of Arts in Belgrade, Interdisciplinary Studies,
Belgrade, Serbia

SASHA WALTZ'S CHOREOGRAPHIC OPERA: A CONTEMPORARY INTERPRETATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MUSIC AND THE BODY

Sasha Waltz, a world-renowned and multi-award-winning German dancer, choreographer, and producer, is known for her interdisciplinary work and engagement with different artistic forms and media. Throughout her career, she has developed imaginative and innovative choreographic and directorial approaches to the interpretation of art music, particularly in the fields of ballet and opera. Through her distinctive approach to opera, Waltz has developed the genre known as "choreographic opera". Her work in this domain began with a production of Henry Purcell's

Dido and Aeneas, which premiered in Luxembourg in 2005. Taking this production as a case study, the paper explores a contemporary hybrid artistic form in which Waltz reconsiders the body, movement, and spatial dynamics. Particular attention is devoted to the interdisciplinary nature of the production and the role of choreography in shaping a contemporary stage interpretation of Baroque opera.

Keywords: *choreographic opera, Sasha Waltz, Dido and Aeneas, body, opera directing*

Aleksandra Ivanova *alexivanova@vsu.bg*

Univerzitet za građevinarstvo i arhitekturu „Ljuben Karavelov",
Sofija, Bugarska

UDK: 7.05:615.851 TAC-SEN

TERAPIJSKI POTENCIJAL TAKTILNO-SENZORNE METODE „TAC-SEN"

Taktilno-senzorni komplet „TAC-SEN" osmislila je autorka, a u art-terapijskoj praksi koristi se od 2019. godine. Komplet sadrži 16 keramičkih skulptura namenjenih podsticanju taktilno-senzornog iskustva klijenata bez oslanjanja na čulo vida. Senzacije i sećanja pobuđeni dodirom mogu pokrenuti asocijacije koje klijentima omogućavaju da se povežu sa manje dostupnim aspektima sopstvenog iskustva i osveste njegove do tada neprepoznate dimenzije.

Metoda „TAC-SEN" primenjuje se u ustanovama i individualnoj praksi sa različitim grupama klijenata. Rad razmatra njen terapijski potencijal i specifičnosti njene primene.

Ključne reči: *taktilno-senzorna metoda, art terapija*

Alexandra Ivanova *alexivanova@vsu.bg*

University of Structural Engineering and Architecture "Lyuben Karavelov", Sofia, Bulgaria

THERAPEUTIC POTENTIAL OF THE "TAC-SEN" TACTILE-SENSORY METHOD

The author created the "TAC-SEN" tactile-sensory modelling set and has used it in art therapy practice since 2019. The set comprises 16 ceramic sculptures designed to stimulate clients' tactile-sensory experience without relying on vision. Sensations and memories evoked through touch may trigger associations that enable clients to connect with less accessible aspects of their experience and become aware of previously unrecognised dimensions of it.

The "TAC-SEN" method has been applied in institutional and individual settings with diverse groups of clients. The paper examines its therapeutic potential and discusses the specific features of its application.

Keywords: *tactile-sensory method, art therapy*

Maja Krstić *klavirskiduots@gmail.com*

Osnovna muzička škola „Kornelije Stanković", Trstenik, Srbija

UDK: 783:793.3 Danov P.

PANEURITMIJA: TELO, MUZIKA I DUHOVNO ISKUSTVO U UČENJU PETRA DANOVA

Rad razmatra paneuritmiju, sistem ritmičkih vežbi uz muziku i pesmu koji je Petar Danov (Beinsa Duno) razvijao u Bugarskoj između 1922. i 1944. godine. Praksa objedinjuje boravak u prirodi, usklađene pokrete, muziku, pevanje i grupno kružno kretanje koje muškarci i žene izvode u parovima. U okviru Danovljevog učenja paneuritmija je osmišljena kao put ličnog i duhovnog razvoja, kao i usklađivanja pojedinca i zajednice sa ritmovima prirode.

Posebna pažnja usmerena je na telo kao medij kroz koji se povezuju pokret, muzika, misaona usredsređenost i duhovno iskustvo. Izvođenje na otvorenom, najčešće u zoru, kružna prostorna organizacija i pokreti usmereni prema suncu

tumače se u ovom učenju kao simbolički izrazi sjedinjenja sa prirodom i kosmičkim poretkom. Sunce se pritom ne razume samo kao izvor fizičke toplote već i kao simbol duhovne energije, preobražaja i obnove čoveka.

Rad razmatra i ulogu Omrama Mikaela Ajvanhova (Omraam Mikhaël Aïvanhov), Danovljevog učenika koji je ovo učenje preneo u Francusku i doprineo njegovom širenju. Paneuritmija se tako sagledava kao sinkretička izvođačka praksa u kojoj telo, muzika, pesma, prostorno kretanje i ezoterijska misao obrazuju jedinstveno ritualno iskustvo.

Ključne reči: *paneuritmija, Petar Danov, sveti ples, muzika i pokret, duhovno iskustvo*

Maja Krstić *klavirskiduots@gmail.com*

"Kornelije Stanković" Elementary Music School, Trstenik, Serbia

PANEURHYTHMY: BODY, MUSIC, AND SPIRITUAL EXPERIENCE IN THE TEACHING OF PETER DEUNOV

The paper examines paneurhythmy, a system of rhythmic exercises accompanied by music and song, developed in Bulgaria by Peter Deunov (Beinsa Douno) between 1922 and 1944. The practice combines time spent in nature, coordinated movement, music, singing, and circular group formations performed by men and women in pairs. Within Deunov's teaching, paneurhythmy was conceived as a path towards personal and spiritual development and towards the harmonisation of the individual and the community with the rhythms of nature.

Particular attention is devoted to the body as a medium connecting movement, music, focused thought, and spiritual experience. Outdoor performance, usually at dawn, circular spatial organisation, and movements directed towards the Sun are interpreted within this teaching as symbolic expressions of unity with nature and the cosmic order. The Sun is understood not only as a source of physical warmth but also as a symbol of spiritual energy, transformation, and human renewal.

The paper also considers the role of Omraam Mikhaël Aïvanhov, Deunov's disciple, who brought the teaching to France and contributed to its wider dissemination. Paneurhythmy is thus approached as a syncretic performative practice in which the body, music, song, spatial movement, and esoteric thought form an integrated ritual experience.

Keywords: *paneurhythmy, Peter Deunov, sacred dance, music and movement, spiritual experience*

Катарина Лазаревић Сретеновић *katarina.lazarevic@filum.kg.ac.rs*

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, Србија

УДК: 7.038.53:78

AUDIO WALK: ОДНОС ЗВУКА, ТЕЛА И ПРОСТОРА У ПЕРФОРМАТИВНОЈ ПРАКСИ

У раду се разматра *audio walk* као перформативна и *site-specific* пракса у којој се уметничко дело обликује кроз кретање, слушање и непосредно искуство конкретног простора. Као кључни уметнички примери анализирају се радови Џенет Кардиф (Janet Cardiff), пре свега *The Missing Voice: Case Study B* (1999) и *Her Long Black Hair* (2004), који показују како се однос звука и простора гради кроз ходање, пажњу и променљиво окружење. Теоријски оквир рада ослања се на разумевање ходања као просторне праксе које развија Мишел де Серто (Michel de Certeau), теорију перформанса Ерике Фишер-Лихте (Erika Fischer-Lichte) и феноменологију опажања Мориса Мерло-Понтија (Maurice Merleau-Ponty). Циљ рада је да испита на који начин заједничко деловање звука, тела и простора обликује перформативно искуство *audio walk-a*.

Кључне речи: *перформативна пракса, простор, тело, звук, audio walk*

Katarina Lazarević Sretenović *katarina.lazarevic@filum.kg.ac.rs*

University of Kragujevac, Faculty of Philology and Arts, Kragujevac, Serbia

AUDIO WALK: THE RELATIONSHIP BETWEEN SOUND, BODY, AND SPACE IN PERFORMATIVE PRACTICE

The paper examines the audio walk as a performative and site-specific practice in which the artwork takes shape through movement, listening, and direct experience of a specific space. The works of Janet Cardiff serve as key artistic examples, particularly *The Missing Voice: Case Study B* (1999) and *Her Long Black Hair* (2004), demonstrating how the relationship between sound and space is constructed through walking, attention, and a changing environment. The theoretical framework draws on Michel de Certeau's understanding of walking as a spatial practice, Erika Fischer-Lichte's theory of performance, and Maurice Merleau-Ponty's phenome-

nology of perception. The paper examines how the interplay of sound, body, and space shapes the performative experience of the audio walk.

Keywords: *performative practice, space, body, sound, audio walk*

Нина Лојовић Милинић *ninamilinic@gmail.com*

Висока школа за туризам и хотелијерство, Требиње, Босна и Херцеговина

УДК: 75.041:[27-052.62:27.2]

ТИЈЕЛО КАО НОСИЛАЦ ДУХОВНОГ И СИМБОЛИЧКОГ ЗНАЧЕЊА У ПРАВОСЛАВНОЈ ИКОНОГРАФИЈИ

Фокус рада стављен је на улогу тијела у ликовним композицијама православне иконографије, са посебним осврtом на његову визуелну, симболичку, ритмичку и вјерску улогу. Приказ тијела у православним иконографским схемама не тежи анатомској тачности приказаних личности нити натуралистичкој појавности. Посебност православне иконографије огледа се у томе што се тијело приказује преображено, ослобођено од искључиво материјалног и пролазног карактера, чиме се наглашава есхатолошка димензија хришћанске вјере. Тијело постаје носилац духовног значења и средство изражавања односа између човјека и Бога, између видљивог и невидљивог. Начин обликовања фигуре, држање тијела, положај руку, покрет, гест, пропорције, колорит и однос према другим фигурама у композицији доприносе успостављању хијерархије и наративног тока иконографског приказа. У раду су представљени одабрани примјери у којима тијело учествује у дефинисању значења и ритма композиције и стварању симболичког простора. Циљ рада јесте сагледавање тијела као активног елемента иконографске композиције и његовог доприноса преношењу теолошке поруке. Тијело постаје визуелни знак преображаја, заједништва, вјере и наде у васкрсење.

Кључне ријечи: *приказ тијела, православна иконографија, симбол, вјера*

Nina Lojović Milinić *ninamilinic@gmail.com*

College of Tourism and Hotel Management, Trebinje, Bosnia and Herzegovina

THE BODY AS A BEARER OF SPIRITUAL AND SYMBOLIC MEANING IN ORTHODOX ICONOGRAPHY

This paper focuses on the role of the body within the pictorial compositions of Orthodox iconography, paying particular attention to its visual, symbolic, rhythmic, and religious significance. The depiction of the body in Orthodox iconographic schemes does not strive for anatomical accuracy in the representation of figures or for a naturalistic appearance. The distinctiveness of Orthodox iconography lies in the portrayal of the body as transfigured – liberated from a purely material and transient nature – thereby emphasising the eschatological dimension of the Christian faith. The body becomes a bearer of spiritual meaning and a means of expressing the relationship between man and God, between the visible and the invisible. The shaping of the figure, bodily posture, hand placement, movement, gesture, proportions, colouring, and the relationship to other figures in the composition all contribute to establishing the hierarchy and narrative flow of the iconographic depiction. The paper presents selected examples in which the body plays a role in defining the meaning and rhythm of the composition, as well as in creating a symbolic space. The study aims to examine the body as an active element of the iconographic composition and its contribution to conveying a theological message. The body becomes a visual sign of transfiguration, communion, faith, and hope in the resurrection.

Keywords: *depiction of the body, Orthodox iconography, symbol, faith*

Tijana Lukić *tijana.lukic.82@gmail.com*

Radio-televizija Srbije, Beograd, Srbija

UDK: 78.071.2

PERFORMATIVNO TELO VIOLINISTE: NOVI KRITERIJUM IDENTITETA

U uslovima hiperprodukcije u savremenom muzičkom izvođaštvu, telo i performativnost postaju značajni aspekti kroz koje se oblikuju umetnički identitet i komunikacija sa publikom. Rad polazi od teze da performativnost postaje nova i sve značajnija dimenzija identiteta savremenog umetnika.

Teorijski okvir rada zasniva se na konceptu performativnosti Erike Fišer-Lihte, posebno na pojmovima telesnosti i autopoetičke povratne sprege između izvođača i publike, kao i na fenomenološkom razumevanju tela Morisa Merlo-Pontija. U tom okviru telo se posmatra kao prostor susreta pokreta, zvuka, percepcije i značenja.

Komparativnom analizom izvođačkih praksi Nemanje Radulovića, Stefana Milenkovića, Ara Malikijana, Han-Bina, Najdžela Kenedija i drugih, rad ispituje različite modele performativnog tela sa ciljem da predstavi performativnost kao jedan od kriterijuma na osnovu kojih violinista postaje prepoznatljiv i razlikuje se od drugih umetnika.

Ključne reči: *performativnost, performativno telo, kontekstualnost, muzičko izvođaštvo, identitet*

Tijana Lukić *tijana.lukic.82@gmail.com*

Radio Television of Serbia, Belgrade, Serbia

THE VIOLINIST'S PERFORMATIVE BODY: A NEW CRITERION OF IDENTITY

In the context of hyperproduction in contemporary musical performance, the body and performativity have become important dimensions through which artistic identity is shaped and communication with the audience is established. This paper starts from the premise that performativity is becoming a new and increasingly significant dimension of the contemporary artist's identity.

The theoretical framework of the paper is based on Erika Fischer-Lichte's concept of performativity, particularly her notions of corporeality and the autopoietic feedback loop between performer and audience, as well as on Maurice Merleau-Ponty's phenomenological understanding of the body. Within this framework, the body is viewed as a space where movement, sound, perception, and meaning intersect.

Through a comparative analysis of the performance practices of Nemanja Radulović, Stefan Milenković, Ara Malikian, Hahn-Bin, Nigel Kennedy, and others, the paper examines different models of the performative body, with the aim of presenting performativity as one of the criteria by which a violinist becomes recognisable and is distinguished from other artists.

Keywords: *performativity, performative body, contextuality, musical performance, identity*

Đorđe Marković *getmoll@gmail.com*

Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti Novi Sad,
Novi Sad, Srbija

UDK: 781.24

TELO KAO MEDIJATIVNI INTERFEJS: PRESKRIPTIVNA NOTACIJA I PERFORMATIVNOST U SAVREMENOJ MUZIČKOJ PRAKSI

Ovaj rad istražuje ulogu izvođačkog tela kao primarnog medija u savremenoj muzičkoj praksi, posmatrajući muzičku notaciju ne kao reprezentacioni sistem za kodiranje zvuka, već kao preskriptivni interfejs koji organizuje instrumentalnu akciju i usmerava telesni gest. Oslanjajući se na performativni obrt u muzikologiji i ontologiju imanencije Žila Deleza, rad preispituje tradicionalnu hijerarhiju u kojoj je izvođenje podređeno fiksiranom zvučnom objektu. Kada se notacija usmeri na preskripciju – propisivanje konkretnih telesnih procedura, mehanike ambušure, protoka vazduha, pritiska i prstoreda – zvuk nastaje kao imanentni događaj i kontingentni rezultat situiranog fizičkog čina.

Analizirajući latentne preskriptivne slojeve prisutne u klasičnoj notaciji (artikulacija, ukrasi, izvođačka uputstva), rad ukazuje na to da povećanje preskriptivne preciznosti ne ukida izvođačku otvorenost, već premešta determinisanost sa zvučnog rezultata na telesnu uzročnost. Teorijska razmatranja povezuju se sa kompozitorskom praksom autora na primerima dela za trubu, u kojima se minimalno proširena tradicionalna notacija koristi za precizno upravljanje složenim telesnim akcijama, dok sam zvučni ishod ostaje otvoren i nerazdvojiv od fizičkih ograničenja instrumenta i tela izvođača. Zaključuje se da preskriptivna notacija funkcioniše kao katalizator muzičkog postajanja, u kojem telo deluje kao medij koji povezuje vizuelni zapis, kinestetički pokret i akustički događaj.

Ključne reči: *telo kao medij, preskriptivna notacija, performativnost, izvođački gest, muzičko postajanje*

Đorđe Marković *getmoll@gmail.com*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

THE BODY AS A MEDIATING INTERFACE: PRESCRIPTIVE NOTATION AND PERFORMATIVITY IN CONTEMPORARY MUSICAL PRACTICE

This paper investigates the role of the performing body as a primary medium in contemporary musical practice, approaching musical notation not as a representational system for encoding sound, but as a prescriptive interface that organises instrumental action and directs bodily gestures. Drawing on the performative turn in musicology and Gilles Deleuze's ontology of immanence, the study re-examines the traditional hierarchy that subordinates performance to a fixed sonic object. When notation shifts towards prescriptivity – specifying concrete bodily procedures, embouchure mechanics, airflow, pressure, and fingerings – sound emerges as an immanent event and a contingent outcome of a situated physical act.

By examining latent prescriptive layers embedded in classical notation (articulation, ornamentation, and performance instructions), the paper argues that increased prescriptive precision does not eliminate performative openness, but rather relocates determinacy from sonic output to bodily causality. Theoretical insights are contextualised through the author's compositional practice, using works for trumpet in which minimally extended traditional notation regulates complex physical actions while leaving the resulting sonic outcome open and inseparable from the physical limitations of the instrument and the performer's body. The paper concludes by proposing prescriptive notation as a catalyst for musical becoming, wherein the body acts as a medium linking visual inscription, kinaesthetic movement, and the acoustic event.

Keywords: *body as medium, prescriptive notation, performativity, performance gesture, musical becoming*

Dijana Metlić *dijana.metlic@uns.ac.rs*

Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti Novi Sad, Novi Sad, Srbija

UDK: 75.041 Pavlović Pažđerski V.

UTROBA KAO ARHIV I ARENA: PERFORMATIVNOST, ABJEKCIJA I TELESNI OTPOR U *SAGI O VELIKOJ SVESCI* VESNE PAVLOVIĆ PAŽĐERSKI

U savremenoj feminističkoj teoriji žensko telo je dinamički prostor političke borbe, memorije i subverzije. Ovaj rad istražuje instalaciju *Saga o velikoj svesci* (2025) srpske umetnice Vesne Pavlović Pažđerski kao telesni arhiv u kojem se prepliću intimna trauma i institucionalna kritika. Koncipirano kao fenomenološki ulazak u utrobu, delo preispituje ženski identitet kroz motive venčanja i „neuspeha" majčinstva. Rad pozicionira umetničku praksu na preseku psihoanalitičke materijalnosti i performativnog otpora. Primenom koncepata hore (*chora*) i abjekcije Julije Kristeve, upotreba kolaža tumači se kao pokušaj povratka predsimboličkom jeziku radi razrešavanja traume odvajanja od majke. Repetitivno proživljavanje venčanja, braka i pobačaja analizira se kroz koncept rodne performativnosti Džudit Batler, što se tumači kao odbacivanje heteronormativne reproduktivne matrice. Zaključno, rad pokazuje kako instalacija transformiše žensku anatomiju u autonomni prostor aktivnog otpora i kontinuirane rekonstitucije identiteta.

Ključne reči: *Vesna Pavlović Pažđerski, ženski identitet, performativnost, utroba, abjekcija*

Dijana Metlić *dijana.metlic@uns.ac.rs*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad, Novi Sad, Serbia

THE WOMB AS AN ARCHIVE AND ARENA: PERFORMATIVITY, ABJECTION, AND BODILY RESISTANCE IN VESNA PAVLOVIĆ PAŽĐERSKI'S *THE NOTEBOOK SAGA*

In contemporary feminist theory, the female body is a dynamic site of political struggle, memory, and subversion. This paper examines the art installation *The Notebook Saga* (2025) by Serbian artist Vesna Pavlović Pažđerski as a bodily archive where intimate trauma and institutional critique intersect. Framing the installation as a phenomenological entry into the womb, the work interrogates female identity through

motifs of marriage and the "failure" of motherhood. The paper situates Pavlović Pažđerski's practice at the intersection of psychoanalytic materiality and performative resistance. Through Julia Kristeva's concepts of *chora* and abjection, the use of collage is interpreted as an attempt to return to a pre-symbolic language in order to resolve the trauma of maternal separation. Furthermore, the repetitive enactment of wedding, marriage, and miscarriage is analysed through Judith Butler's concept of gender performativity, which is interpreted as a rejection of the heteronormative reproductive matrix. Ultimately, the paper demonstrates how the installation transforms female anatomy into an autonomous space of active resistance and ongoing identity reconstitution.

Keywords: *Vesna Pavlović Pažđerski, female identity, performativity, womb, abjection*

Sonia Emilia Mihai *soniaemiliamihai@yahoo.com*

Univerzitet u Bukureštu, Centar izvrsnosti za studije slike, Bukurešt, Rumunija

UDK: 7.038.53:004.946

ZNAČENJE I OTELOVLJENJE U DIGITALNIM INSTALACIJAMA SA TELESNOM INTERAKCIJOM

Rad istražuje načine na koje se značenje proizvodi posredstvom otelovljenja u digitalnim instalacijama sa telesnom interakcijom, koje predstavljaju potkategoriju digitalnih interaktivnih instalacija. Kao proces, značenje ima vremenski karakter i zahteva učešće i odvijanje u vremenu – uslov koji je već prisutan u nedigitalnim instalacijama. Kako Kler Bišop tvrdi u knjizi *Installation Art: A Critical History*, značenje nastaje kretanjem posmatrača kroz prostor i vreme, što ukazuje na to da je ono sadržano u neposrednom iskustvu susreta sa umetničkim delom. Digitalni obrt uvodi proceduralnu dimenziju proizvodnje značenja, jer se samo umetničko delo razvija na osnovu pravila i digitalnih operacija koje se odvijaju u vremenu. Ontološki posmatrano, značenje je prolazno i situirano u razmenama između učesnika i sistema, a zavisi od neposrednog učešća. Međutim, povratne sprege opažaju se i doživljavaju telom učesnika, te se značenje konstituiše kroz otelovljenje. Oslanjajući se na teoriju otelovljenja Marka B. N. Hansena i teoriju percepcije Morisa Merlo-Pontija, rad pokazuje da se u digitalnim instalacijama sa telesnom interakcijom značenje nalazi u susretu tela korisnika sa responzivnim okruženjem. Telo prima, tumači i organizuje informacije, pretvarajući računarske operacije u čoveku razumljive informacije i,

konačno, otkrivajući značenje i svrhu samog umetničkog dela. Kao ilustracija proizvodnje značenja kroz otelovljenje biće razmotrena dela Kriste Zomerer i Lorana Minjonoa, kao i Rafaela Losano-Hemera.

Ključne reči: *otelovljenje, značenje, digitalne instalacije sa telesnom interakcijom, telo, interaktivnost*

Sonia Emilia Mihai *soniaemiliamihai@yahoo.com*

University of Bucharest, Centre of Excellence in Image Studies, Bucharest, Romania

MEANING AND EMBODIMENT IN DIGITAL BODY-INTERACTIVE INSTALLATIONS

The paper examines how meaning is generated through embodiment in digital body-interactive installations, a subcategory of digital interactive installations. As a process, meaning is temporal and requires participation as well as progression through time – a condition already present in non-digital installations. As Claire Bishop argues in her book *Installation Art: A Critical History*, meaning is created through the movement of spectators in space and time, indicating that it resides in a lived encounter with the artwork. The digital turn introduces a procedural dimension to the creation of meaning because the artwork itself evolves according to rules and digital operations unfolding over time. Ontologically, meaning is transient and situated in the exchanges between participants and systems, and it is contingent upon direct participation. However, feedback loops are perceived and experienced through the participants' bodies; meaning is therefore constituted through embodiment. Drawing on Mark B. N. Hansen's theory of embodiment and Maurice Merleau-Ponty's theory of perception, the paper argues that, in digital body-interactive installations, meaning resides in the encounter between users' bodies and the responsive environment. The body receives, interprets, and organises information, transforming computational operations into humanly intelligible information and ultimately revealing the meaning and purpose of the artwork itself. To illustrate the generation of meaning through embodiment, the paper discusses works by Christa Sommerer and Laurent Mignonneau, as well as Rafael Lozano-Hemmer.

Keywords: *embodiment, meaning, digital body-interactive installations, body, interactivity*

Радош Митровић *radosh.mitrovic@gmail.com*

Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности, Београд, Србија

УДК: 78.09:159.9 Аблингер, П., Шнебел, Д.

КАДА ЗВУКА НЕМА: ТЕЛО, ГЕСТ И УНУТРАШЊЕ СЛУШАЊЕ У ДЕЛИМА ПЕТЕРА АБЛИНГЕРА И ДИТЕРА ШНЕБЕЛА

Рад се бави специфичним облицима музичке перформативности у којима акустички произведен звук није примарни носилац музичког догађаја, већ се његово присуство успоставља посредством тела, покрета, визуелног геста и перцептивне активности слушаоца. Полазећи од питања на који начин музичко дело може да функционише у ситуацији у којој звук изостаје или је сведен на минимум, истраживање се усмерава на одабрана остварења Петера Аблингера (Peter Ablinger) и Дитера Шнебела (Dieter Schnebel).

Посебна пажња посвећена је Аблингеровим концептуалним остварењима у којима је материјална реализација дела сведена на наслов, инструкцију или минимални концептуални оквир. У таквим примерима граница између извођења и рецепције постаје нестабилна: радња коју реципијент изводи истовремено је начин на који он дело перципира, док његова перцепција постаје део саме реализације дела. Тело се тако појављује истовремено као место извођења, слушања и могућег звучног искуства. Овај проблем доводи се у везу и са делом *Nostalgie* (1962) Дитера Шнебела, за соло диригента, у којем се традиционална функција диригента издваја из односа са физички присутним ансамблом. Диригентов покрет постаје самосталан перформативни чин који упућује на одсутни звучни догађај, док га реципијент истовремено посматра, интерпретира и ментално реконструише. Рад у том смислу испитује идеју тела као медија који учествује у самом стварању дела.

Кључне речи: *тело, унутрашње слушање, Петер Аблингер, Дитер Шнебел, Nostalgie*

Radoš Mitrović *radosh.mitrovic@gmail.com*

University of Arts in Belgrade, Faculty of Music,
Belgrade, Serbia

WHEN THERE IS NO SOUND: BODY, GESTURE, AND INNER LISTENING IN THE WORKS OF PETER ABLINGER AND DIETER SCHNEBEL

The paper examines specific forms of musical performativity in which acoustically produced sound is not the primary carrier of the musical event; rather, its presence is established through the body, movement, visual gesture, and the perceptual activity of the listener. Starting from the question of how a musical work can function in a situation in which sound is absent or reduced to a minimum, the study focuses on selected works by Peter Ablinger and Dieter Schnebel.

Particular attention is devoted to Ablinger's conceptual works in which the material realisation of the work is reduced to a title, an instruction, or a minimal conceptual framework. In such examples, the boundary between performance and reception becomes unstable: the action performed by the recipient is simultaneously the means through which the work is perceived, while their perception becomes part of the work's realisation itself. The body thus appears simultaneously as a site of performance, listening, and potential sonic experience. This issue is also considered in relation to Dieter Schnebel's *Nostalgie* (1962) for solo conductor, in which the traditional function of the conductor is detached from its relationship with a physically present ensemble. The conductor's movement becomes an autonomous performative act that refers to an absent sonic event, while the recipient simultaneously observes, interprets, and mentally reconstructs it. In this sense, the paper examines the body as a medium that participates in the very creation of the work.

Keywords: *body, inner listening, Peter Ablinger, Dieter Schnebel, Nostalgie*

Jovana Radovanović *jovana@filum.kg.ac.rs*

Univerzitet u Kragujevcu, Filološko-umetnički fakultet, Kragujevac, Srbija

UDK: 78.071.2

TELO IZVOĐAČA KAO MEDIJ MUZIČKOG ZNAČENJA: FENOMENOLOŠKI PRISTUP POKRETU ISTORIJSKI INFORMISANOG IZVOĐAŠTVA

Ukoliko notni tekst ne predstavlja zatvoren sistem značenja, već se njegovo puno ostvarenje odvija u procesu interpretacije, put od zapisanog teksta do njegovog zvučnog ostvarenja podrazumeva složeno posredovanje izvođača i instrumenta. Pitanje je, stoga, na koji način različiti izvođački uslovi utiču na telesno delovanje izvođača i oblikovanje muzičkog značenja, posebno kada se istorijski utemeljena interpretativna zamisao ostvaruje na savremenom instrumentu. Teorijski okvir zasniva se na fenomenološkom poimanju tela Morisa Merlo-Pontija (Maurice Merleau-Ponty), posebno na konceptima telesne sheme i motoričke intencionalnosti, kao i na postfenomenološkom shvatanju tehnološkog posredovanja Dona Ajda (Don Ihde). Odnos teksta, instrumenta i tela analizira se poređenjem čembala i savremenog klavira, sa posebnim osvrtom na artikulaciju, dinamiku i organizaciju pokreta. Analiza pokazuje da promena instrumenta ne uslovljava samo drugačiji zvučni rezultat već i preoblikovanje telesnih postupaka kojima se interpretativna zamisao ostvaruje. Pri tome se istorijski zvučni ideal na savremenom instrumentu ne reprodukuje, već mu se izvođač približava interpretativnim sredstvima.

Ključne reči: *istorijski informisano izvođaštvo, fenomenologija tela, savremeno muzičko izvođaštvo, autentičnost*

Jovana Radovanović *jovana@filum.kg.ac.rs*

University of Kragujevac, Faculty of Philology and Arts, Kragujevac, Serbia

THE PERFORMER'S BODY AS A MEDIUM OF MUSICAL MEANING: A PHENOMENOLOGICAL APPROACH TO THE HISTORICALLY INFORMED PERFORMANCE MOVEMENT

If the musical score does not constitute a closed system of meaning but rather reaches its full realisation through the process of interpretation, the path from the written text to its sonic realisation involves the complex mediation of the performer and the instrument. The question, therefore, is how different performance

conditions affect the performer's bodily action and the shaping of musical meaning, particularly when a historically grounded interpretative conception is realised on a modern instrument. The theoretical framework draws on Maurice Merleau-Ponty's phenomenological understanding of the body, with particular reference to the concepts of body schema and motor intentionality, as well as Don Ihde's postphenomenological account of technological mediation. The relationship between text, instrument, and body is examined through a comparison of the harpsichord and the modern piano, with particular attention to articulation, dynamics, and the organisation of movement. The analysis demonstrates that a change of instrument entails not only a different sonic outcome but also a reconfiguration of the bodily actions through which an interpretative conception is realised. Thus, rather than reproducing a historical sonic ideal on a modern instrument, the performer seeks to approximate it through interpretative means.

Keywords: *historically informed performance, phenomenology of the body, contemporary musical performance, authenticity*

Angel Spiroski *spiroskiangel@gmail.com*

Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij" u Skoplju, Fakultet muzičke umetnosti, Skoplje, Severna Makedonija

UDK: 78.01:27 Tavener Dž.

„IKONA U ZVUKU": ZVUK KAO MEDIJ DUHOVNOG I RELIGIJSKOG ZNAČENJA U MUZICI DŽONA TAVENERA

U kompozitorskoj misli Džona Tavenera (John Tavener) odnos između zvuka i duhovnog značenja predstavlja jedan od temelja njegovog muzičkog jezika. To je posebno vidljivo u njegovoj ideji „ikone u zvuku" – konceptu kroz koji se muzika približava funkciji ikone. Rad istražuje načine na koje se religijske i duhovne ideje prevode u konkretne zvučne i kompozicione postupke u Tavenerovoj muzici. Posebna pažnja posvećena je uticaju pravoslavnog hrišćanstva i vizantijske duhovne muzičke tradicije na njegovu kompozitorsku misao, kao i njegovom kasnijem okretanju drugim religijskim i duhovnim tradicijama. Oslanjajući se na odabrane primere iz Tavenerovog stvaralaštva i kompozitorova estetička promišljanja, rad ispituje na koji način zvuk, kao fizički, vremenski i performativni fenomen, može postati nosilac duhovnog i religijskog značenja.

Ključne reči: *Džon Tavener, ikona u zvuku, duhovnost, religijsko značenje, muzički zvuk*

Angel Spiroski *spiroskiangel@gmail.com*

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Music,
Skopje, North Macedonia

"ICON IN SOUND": SOUND AS A MEDIUM OF SPIRITUAL AND RELIGIOUS MEANING IN THE MUSIC OF JOHN TAVENER

In John Tavener's compositional thought, the relationship between sound and spiritual meaning constitutes one of the foundations of his musical language. This is particularly evident in his idea of the "Icon in Sound" – a concept through which music approaches the function of an icon. This paper examines the ways in which religious and spiritual ideas are translated into concrete sonic and compositional procedures in Tavener's music. Particular attention is given to the influence of Orthodox Christianity and the Byzantine sacred musical tradition on his compositional thought, as well as to his later engagement with other religious and spiritual traditions. Drawing on selected examples from Tavener's works and the composer's own aesthetic reflections, the study asks how sound, as a physical, temporal, and performative phenomenon, can become a carrier of spiritual and religious meaning.

Keywords: *John Tavener, Icon in Sound, spirituality, religious meaning, musical sound*

Небојша Тодоровић *bunibrod@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

УДК: 78.071.2:929 Маринковић И. (497.11 Ниш)

ДОПРИНОС ИЛИЈЕ МАРИНКОВИЋА РАЗВОЈУ МУЗИЧКОГ ЖИВОТА НИША

Др Илија Маринковић (1916–2003) био је југословенски композитор и диригент ромског порекла. Рођен је у Будимпешти, али се школовао у Београду, прво у Музичкој школи „Станковић", а потом на Музичкој академији у Београду, где је 1942. године завршио студије композиције код Стевана Христића и виолине код Петра Стојановића. У Бечу је дипломирао дириговање код Х. Сваровског. Поред овог изузетног музичког образовања,

завршио је и студије медицине.

Од 1953. до 1959. године био је шеф Музичке гране Народног позоришта у Нишу и диригент Градског симфонијског оркестра. Иако није био Нишлија, Илија Маринковић је дао непроцењив допринос почетном послератном развоју музичког живота у Нишу, поставивши солидне темеље за даљи развој Симфонијског оркестра и Опере. Рад жели да расветли кључне моменте у Маринковићевој делатности у послератним годинама и његовом учешћу у формирању музичких институција.

На основу малобројних података који су сачувани до данас – неколико његових написа у *Народним новинама* и *Звуку*, програма концерата и плаката из Народног позоришта, као и сведочења малобројних савременика – покушали смо да реконструишемо допринос овог изузетног музичког посленика, који је, вероватно из идеолошких разлога повезаних са његовом припадношћу Адвентистичкој цркви, удаљен из Ниша.

Кључне речи: *Илија Маринковић, музички живот Ниша, Градски симфонијски оркестар, Опера, Народно позориште*

Nebojša Todorović *bunibrod@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Niš, Serbia

THE CONTRIBUTION OF ILIJA MARINKOVIĆ TO THE DEVELOPMENT OF MUSICAL LIFE IN NIŠ

Dr Ilija Marinković (1916–2003) was a Yugoslav composer and conductor of Romani origin. He was born in Budapest but was educated in Belgrade, first at the Stanković Music School and subsequently at the Music Academy in Belgrade, where he completed his studies in composition with Stevan Hristić and violin with Petar Stojanović in 1942. In Vienna, he graduated in conducting under H. Swarowsky. In addition to this exceptional musical education, he also completed medical studies.

From 1953 to 1959, he was Head of the Music Branch of the National Theatre in Niš and conductor of the City Symphony Orchestra. Although he was not a native of Niš, Ilija Marinković made an invaluable contribution to the early post-war development of musical life in the city, laying solid foundations for the further development of the Symphony Orchestra and the Opera. The paper seeks to shed light on key moments in Marinković's activities during the post-war years and his involvement in the formation of musical institutions.

Drawing on the limited material preserved to the present day – several of his articles published in *Narodne novine* and *Zvuk*, concert programmes and posters from the National Theatre, as well as the testimonies of a small number of contemporaries – we have attempted to reconstruct the contribution of this exceptional musical figure, who was probably removed from Niš for ideological reasons related to his membership in the Adventist Church.

Keywords: *Ilija Marinković, musical life of Niš, City Symphony Orchestra, Opera, National Theatre*

Anja Tošić *anja.tosic@filfak.ni.ac.rs*

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Niš, Srbija

UDK: 165:159.9

TELO KAO INTERFEJS IZMEĐU ZNAČENJA I SVESTI: PREDLOG TRANSCENDENTALNOG NIVOA UTEMELJENJA

Klasične teorije svesti uglavnom su zasnovane na materijalističkom okviru, u kojem se svest i značenje posmatraju kao emergentna svojstva složenih neuralnih procesa. Međutim, novija teorijska stanovišta počinju da preispituju takvo shvatanje, ukazujući na mogućnost da svest nije u potpunosti ograničena na mozak niti sasvim objašnjiva strogo lokalnom neuralnom aktivnošću. Zastupnici koncepta nelokalne svesti umesto toga posmatraju mozak kao posrednika ili prijemnika, a ne kao jedinog generatora značenja koje ima šire poreklo i prevazilazi uobičajene fizičke granice tela. Ovo stanovište može se smatrati kontroverznim proširenjem utelovljene kognicije i semantike višeslojnog utemeljenja, kojim se pojam značenja širi daleko izvan granica pojedinačnog organizma. Da li bi to moglo da ukaže na postojanje još jednog, sedmog nivoa višeslojnog utemeljenja – možda završnog ili čak početnog, u okviru Antovićevog (2022) rekurzivnog modela utemeljenja muzičkog značenja - koji bi mogao da objasni određene umetničke i ritualne fenomene što naizgled prevazilaze eksplanatorni domet klasičnih materijalističkih teorija? Istražujući ovu mogućnost, rad predlaže transpersonalni ili transcendentalni nivo utemeljenja i primenjuje ga na razmatranje situacija u kojima značenje prividno nastaje kroz iskustva koja ljudi opisuju kao prevazilaženje individualnog sopstva. U tom cilju analiziraju se odabrani primeri konceptualno usmerene savremene i performativne umetnosti, kao i rituala, kroz perspektivu predloženog okvira transcendentalnog utemeljenja. Rad istražuje

načine na koje ova iskustva angažuju telo, koje postaje aktivni medij kroz koji se konstruišu perceptivne, krosmodalne, emocionalne, konceptualne, kulturne, lične i potencijalno transcendentalne dimenzije značenja.

Ključne reči: *izgradnja značenja, utelovljena kognicija, semantika višeslojnog utemeljenja, nelokalna svest, transcendentalno utemeljenje*

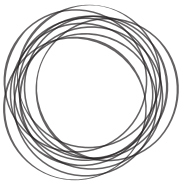
Anja Tošić *anja.tosic@filfak.ni.ac.rs*

University of Niš, Faculty of Philosophy, Niš, Serbia

THE BODY AS AN INTERFACE BETWEEN MEANING AND CONSCIOUSNESS: A PROPOSAL FOR A TRANSCENDENTAL LEVEL OF GROUNDING

Classical theories of consciousness have largely been grounded in a materialist framework, viewing consciousness and meaning as emergent properties of complex neural processes. However, recent theoretical perspectives have begun to question this view, suggesting that consciousness may not be entirely confined to the brain or fully explained by strictly local neural activity. Instead, advocates of non-local consciousness view the brain as a mediator or receiver, rather than the sole generator, of meaning that originates more globally and thus extends beyond the ordinary physical boundaries of the body. This perspective can be seen as an arguably controversial extension of embodied cognition and multilevel-grounded semantics, expanding the notion of meaning well beyond the limits of the individual organism. Could this imply the existence of another, seventh tier of multilevel grounding – perhaps final, or even initial within Antović's (2022) recursive grounding model of musical meaning – capable of accounting for certain artistic and ritual phenomena that appear to exceed the explanatory scope of classical materialist theories? To explore this possibility, the paper proposes a transpersonal or transcendental level of grounding and applies it to situations in which meaning appears to emerge through experiences that people describe as transcending the individual self. It examines selected examples of conceptually oriented contemporary and performance art, as well as rituals, through the lens of the proposed transcendental grounding framework. The paper thus explores the specific ways in which these experiences engage the body, which becomes an active medium through which perceptual, cross-modal, emotional, conceptual, cultural, personal, and potentially transcendental dimensions of meaning are constructed.

Keywords: *meaning generation, embodied cognition, multilevel-grounded semantics, non-local consciousness, transcendental grounding*

STUDENTSKA SESIJA

Studentska sesija

STUDENT SESSION

Student session

Anja Balint *anjabalint55@gmail.com*
Natalija Srećković *natalijasreckovic2@gmail.com*

Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti Novi Sad,
Novi Sad, Srbija

UDK: 37:004.8

ETIKA, EKOLOGIJA I PRAVNI OKVIR PRIMENE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U OBRAZOVANJU

Savremeno društvo karakteriše ubrzan razvoj veštačke inteligencije. *Chat Generative Pre-trained Transformer*, poznat pod nazivom *ChatGPT*, kao jedan od paradigmatskih primera savremenih AI alata, postao je sastavni deo svakodnevnog života korisnika u digitalnom okruženju. Ovakve i srodne aplikacije koriste se za obradu i generisanje tekstova i slika, pružanje informacija i saveta, kao i za različite oblike komunikacije i aktivnosti na društvenim mrežama. Asistenti zasnovani na veštačkoj inteligenciji danas su integrisani u brojne digitalne platforme, uključujući pretraživače, elektronsku poštu i društvene mreže.

Prodor veštačke inteligencije u sve sfere društva neminovno je obuhvatio i oblast obrazovanja. U tom kontekstu, veštačka inteligencija se sve češće koristi u kreiranju nastavnih materijala, testova, prezentacija, seminarskih radova i eseja, kao i u generisanju ideja i podršci procesu učenja. Međutim, ovakav razvoj otvara niz pitanja: da li je ova pojava u osnovi pozitivna ili negativna, gde se nalaze etičke granice njene upotrebe u obrazovanju i da li su one adekvatno definisane u postojećim pravnim okvirima?

Cilj ovog rada jeste da se upotreba veštačke inteligencije u obrazovanju ispita iz etičke i kvalitativne perspektive, kao i da se ukaže na ekološke rizike koje njena primena podrazumeva. Polazeći od relevantnih savremenih istraživanja, analiza je dodatno proširena proučavanjem dostupnih pravnih dokumenata iz oblasti obrazovanja u kojima se reguliše ili tematizuje upotreba veštačke inteligencije. Rad ukazuje na kontradiktornu situaciju u kojoj pravni okvir za opštu upotrebu veštačke inteligencije u Republici Srbiji još uvek nije u potpunosti definisan, uprkos njenoj sve intenzivnijoj primeni i nepovoljnim posledicama po životnu sredinu.

Ključne reči: *veštačka inteligencija, obrazovanje, etika, pravni okvir, ekologija*

Anja Balint *anjabalint55@gmail.com*
Natalija Srećković *natalijasreckovic2@gmail.com*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

ETHICS, ECOLOGY, AND THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION

Contemporary society is characterised by the rapid development of artificial intelligence. Chat Generative Pre-trained Transformer, known as ChatGPT, as one of the paradigmatic examples of contemporary AI tools, has become an integral part of users' everyday lives in the digital environment. Such and related applications are used for processing and generating text and images, providing information and advice, as well as for various forms of communication and activities on social media. AI-based assistants are now integrated into numerous digital platforms, including search engines, email services, and social media.

The expansion of artificial intelligence into all spheres of society has inevitably encompassed the field of education as well. In this context, artificial intelligence is increasingly used in the creation of teaching materials, tests, presentations, seminar papers, and essays, as well as for generating ideas and supporting the learning process. However, this development raises a number of questions: is this phenomenon fundamentally positive or negative, where do the ethical boundaries of its use in education lie, and are they adequately defined within existing legal frameworks?

The aim of this paper is to examine the use of artificial intelligence in education from ethical and qualitative perspectives, as well as to highlight the ecological risks associated with its application. Drawing on relevant contemporary research, the analysis is further expanded through an examination of available legal documents in the field of education that regulate or address the use of artificial intelligence. The paper points to a contradictory situation in which the legal framework for the general use of artificial intelligence in the Republic of Serbia has not yet been fully defined, despite its increasingly widespread application and its adverse consequences for the environment.

Keywords: *artificial intelligence, education, ethics, legal framework, ecology*

Милош Ђорђевић *milosd559@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

УДК: 781.4:78.03 Мусоргски М.

ХАРМОНИЈА КАО ЧИНИЛАЦ МУЗИЧКЕ ДРАМАТУРГИЈЕ: МОТИВ ПЛЕСА СМРТИ У *СЕРЕНАДИ* ИЗ ЦИКЛУСА *ПЕСМЕ И ИГРЕ СМРТИ* МОДЕСТА МУСОРГСКОГ

Рад анализира мотив плеса смрти у *Серенади* из циклуса *Песме и игре смрти* Модеста Мусоргског, са циљем да испита улогу хармонске организације у обликовању музичке драматургије и музичког значења. Полазећи од тезе да се мотив плеса смрти у овом циклусу не остварује превасходно као програмска категорија, већ као звучно-драматуршки процес чију унутрашњу логику обликују хармонски односи, рад показује да се тај процес одвија кроз хармонске, модалне и тоналне промене.

Анализа је заснована на функционално-хармонској анализи, уз херменеутички приступ који омогућава сагледавање драматуршке функције хармонских процеса. У фокусу истраживања налазе се хармонске прогресије, модални слојеви, функција тоналних центара и каденци, као и њихова улога у обликовању драматуршког тока.

Резултати показују да хармонска организација, кроз напетост, редукцију хармонске стабилности и конфликт хармонских функција, обликује перцепцију кретања и постепеног ишчезавања телесне присутности, при чему хармонски ток постаје носилац драматургије приближавања смрти. На тај начин, Мусоргски трансформише традиционални мотив плеса смрти у звучно-драмски модел у којем се музичко значење не конституише пре свега програмским садржајем, већ унутрашњом логиком хармонских односа, а хармонија се потврђује као један од кључних носилаца музичке драматургије.

Кључне речи: *Мусоргски, плес смрти, хармонија, модалност, експресивност, музичка анализа*

Miloš Đorđević *milosd559@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Niš, Serbia

HARMONY AS A FACTOR IN MUSICAL DRAMATURGY: THE DANCE OF DEATH MOTIF IN *SERENADE* FROM MODEST MUSSORGSKY'S *SONGS AND DANCES OF DEATH*

The paper analyses the dance of death motif in *Serenade* from Modest Mussorgsky's cycle *Songs and Dances of Death*, with the aim of examining the role of harmonic organisation in shaping musical dramaturgy and musical meaning. Proceeding from the premise that the dance of death motif in this cycle is realised not primarily as a programmatic category, but as a dramaturgical process articulated through sound, the paper demonstrates that this process unfolds through harmonic, modal, and tonal changes.

The analysis is based on functional harmonic analysis, complemented by a hermeneutic approach that enables consideration of the dramaturgical function of harmonic processes. The research focuses on harmonic progressions, modal layers, the function of tonal centres and cadences, as well as their role in shaping the dramaturgical trajectory.

The results demonstrate that harmonic organisation, through tension, the reduction of harmonic stability, and the conflict of harmonic functions, shapes the perception of movement and the gradual disappearance of bodily presence, with the harmonic trajectory becoming the vehicle of the dramaturgy of approaching death. In this way, Mussorgsky transforms the traditional dance of death motif into a sonic-dramatic model in which musical meaning is constituted not primarily through programmatic content, but through the internal logic of harmonic relationships, while harmony is affirmed as one of the key vehicles of musical dramaturgy.

Keywords: *Mussorgsky, Dance of Death, harmony, modality, expressivity, musical analysis*

Милош Ђорђевић *milosd559@gmail.com*
Никола Филиповић *nikolafilipovicfica@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

УДК: [784.67:37.011.33]:784.9

ОД МУЗИЧКОГ ОБРАСЦА ДО ПЕРФОРМАТИВНОГ ИСКУСТВА: ДЕЧЈЕ ПЕСМЕ ДРАГАНА ЛАКОВИЋА У НАСТАВИ СОЛФЕЂА

У савременим приступима музичком образовању тело се све чешће разуме као активни медиј музичког учења, посредством којег се музички садржаји не само изводе већ и непосредно доживљавају, разумеју и усвајају. Полазећи од таквог становишта, рад разматра перформативни потенцијал дечје песме у настави солфеђа на примеру композиција *Ивин воз* и *Здравица* из репертоара Драгана Лаковића. Анализом њихових ритмичких, мелодијских, формалних и хармонских карактеристика испитује се на који начин музичка структура може послужити као основа за повезивање певања, телесног покрета и заједничког извођења у настави солфеђа.

Компаративна анализа указује на два различита модела перформативног музичког учења: један се у песми *Ивин воз* превасходно остварује кроз ритмичку репетитивност, телесни покрет и групну координацију, док се други у *Здравици* заснива на заједничком извођењу, двогласном певању и међусобном слушању. Перформативност се, стога, не посматра као иманентно својство композиције нити искључиво као сценска активност, већ као потенцијал који се остварује кроз методички осмишљену примену музичког садржаја. У том процесу тело постаје активни посредник између музичког текста, звучног искуства и музичког разумевања, отварајући могућност за интегративнији приступ настави солфеђа.

Кључне речи: *дечја песма, солфеђо, перформативност, тело као медиј, покрет*

Miloš Đorđević *milosd559@gmail.com*
Nikola Filipović *nikolafilipovicfica@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Niš, Serbia

FROM MUSICAL PATTERN TO PERFORMATIVE EXPERIENCE: CHILDREN'S SONGS BY DRAGAN LAKOVIĆ IN SOLFEGGIO TEACHING

In contemporary approaches to music education, the body is increasingly understood as an active medium of musical learning, through which musical content is not only performed but also directly experienced, understood, and acquired. Proceeding from this standpoint, the paper examines the performative potential of children's songs in solfeggio teaching through the compositions *Ivin voz* and *Zdravica* from the repertoire of Dragan Laković. By analysing their rhythmic, melodic, formal, and harmonic characteristics, the paper examines how musical structure can serve as a basis for connecting singing, bodily movement, and collective performance in solfeggio teaching.

The comparative analysis identifies two different models of performative musical learning: in *Ivin voz*, one is realised primarily through rhythmic repetition, bodily movement, and group coordination, while in *Zdravica*, the other is based on collective performance, two-part singing, and mutual listening. Performativity is therefore understood neither as an immanent property of the composition nor exclusively as a stage activity, but as a potential realised through the methodically designed application of musical content. In this process, the body becomes an active mediator between the musical text, sonic experience, and musical understanding, opening up the possibility of a more integrative approach to solfeggio teaching.

Keywords: *children's song, solfeggio, performativity, body as a medium, movement*

Сања Михајиловић *sanjamiha002@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

УДК: 781:159.9 Бетовен Л. ван

ПЕРЦЕПТИВНА СЛОЖЕНОСТ БЕТОВЕНОВЕ *ВЕЛИКЕ ФУГЕ*: ИЗМЕЂУ МУЗИЧКЕ СТРУКТУРЕ И СЛУШАЛАЧКОГ ИСКУСТВА

Бетовенова *Велика фуга*, оп. 133, од првих извођења до данас спада међу дела чија је рецепција обележена изразима који упућују на изузетну сложеност слушалачког искуства. Рани критичари описивали су је као неразумљиву, ексцентричну и хаотичну, док су каснија тумачења управо у њеној контрапунктској и формалној сложености препознавала једно од обележја Бетовеновог позног стваралаштва. Полазећи од разлике између историјски и културно условљеног вредновања музике и перцептивних процеса који произлазе из организације самог звучног материјала, рад поставља питање у којој мери искуство сложености *Велике фуге* може бити повезано са конкретним карактеристикама њене музичке структуре.

Теоријски оквир истраживања ослања се на сазнања из области психологије музичке перцепције и психоакустике, посебно истраживања перцептивне организације вишегласних музичких структура, аудитивног груписања и доживљаја музичке сложености. Историјски искази о „неразумљивости" и „хаотичности" дела притом се не посматрају као објективни судови о његовој естетској вредности, већ као покушаји вербализације одређеног слушалачког искуства.

Аналитички део рада усмерен је на одабране одломке *Велике фуге*, различите текстуралне и контрапунктске густине. Поређењем хомофоно организованих и изразито полифоних сегмената разматраће се однос између броја и самосталности гласова, ритмичке и акценатске организације, дисонантности, динамике и регистарских односа, са једне стране, и могућег искуства перцептивне сложености, са друге. За компарацију ће послужити одабрани пример Бахове полифоније, како би се испитало да ли је контрапунктска густина сама по себи довољна да произведе утисак „хаотичности" или он настаје садејством већег броја музичких параметара.

У раду се не полази од претпоставке о универзалности слушалачког искуства, већ се испитује могућност постојања релативно стабилних перцептивних тенденција које произлазе из одређених својстава музичке

структуре, док се начини њиховог описивања и естетског вредновања мењају у зависности од историјског и културног контекста. На тај начин рецепција *Велике фуге* разматра се на пресеку музичке анализе, психологије перцепције и феноменологије слушања.

Кључне речи: *Бетовен, Велика фуга, музичка перцепција, перцептивна сложеност, полифонија*

Sanja Mihajilović *sanjamiha002@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Niš, Serbia

PERCEPTUAL COMPLEXITY OF BEETHOVEN'S *GROSSE FUGE*: BETWEEN MUSICAL STRUCTURE AND LISTENING EXPERIENCE

Beethoven's *Grosse Fuge*, Op. 133, has, from its first performances to the present day, been among the works whose reception has been marked by descriptions pointing to the exceptional complexity of the listening experience. Early critics described it as incomprehensible, eccentric, and chaotic, while later interpretations recognised precisely in its contrapuntal and formal complexity one of the defining features of Beethoven's late style. Starting from the distinction between historically and culturally conditioned evaluations of music and perceptual processes arising from the organisation of the sound material itself, the paper asks to what extent the experience of complexity in the *Grosse Fuge* may be related to specific characteristics of its musical structure.

The theoretical framework of the study draws on research in the psychology of music perception and psychoacoustics, particularly studies of the perceptual organisation of polyphonic musical structures, auditory grouping, and the experience of musical complexity. Historical statements concerning the work's "incomprehensibility" and "chaotic character" are not treated as objective judgments of its aesthetic value, but rather as attempts to verbalise a particular listening experience.

The analytical part of the paper focuses on selected passages of the *Grosse Fuge* characterised by different degrees of textural and contrapuntal density. By comparing homophonically organised and distinctly polyphonic segments, the analysis considers the relationship between the number and independence of voices, rhythmic and accentual organisation, dissonance, dynamics, and registral relationships, on the one hand, and the possible experience of perceptual complexity, on

the other. A selected example of Bach's polyphony will be used for comparison in order to examine whether contrapuntal density alone is sufficient to produce an impression of a "chaotic" character, or whether such an impression arises from the interaction of multiple musical parameters.

The paper does not assume the universality of listening experience, but rather examines the possibility of relatively stable perceptual tendencies arising from specific properties of musical structure, while the ways in which these tendencies are described and aesthetically evaluated vary according to historical and cultural context. In this way, the reception of the *Grosse Fuge* is considered at the intersection of musical analysis, the psychology of perception, and the phenomenology of listening.

Keywords: *Beethoven, Grosse Fuge, music perception, perceptual complexity, polyphony*

Марта Младеновић *marta.mmm118@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

УДК: 784.3:27 Чајковски П. И.

ТЕЛО КАО МЕДИЈ ЖРТВЕНЕ ЉУБАВИ У РОМАНСИ *ПО ВИСИНАМА ТИХО ЈЕ ЛЕТЕЛА ДУША НЕБЕСИМА* П. И. ЧАЈКОВСКОГ

Рад полази од становишта да се тело у уметничком делу не испољава искључиво као физичка категорија, већ може бити тумачено као медиј духовног искуства, симболичке комуникације и жртвене љубави. У том контексту, предмет истраживања представља романса *По висинама тихо је летела душа небесима* Петра Иљича Чајковског, из циклуса романси оп. 47, настала на стихове Алексеја Константиновича Толстоја. Кроз јединство поетског и музичког дискурса, романса обликује представу о духовном уздизању, страдању, саосећању и хришћанској љубави.

Полазећи од интердисциплинарног приступа који обједињује музичку анализу и теолошко-херменеутичко тумачење, рад испитује на који начин музички елементи - мелодија, хармонија, тонални план и динамички ток - учествују у обликовању симболике жртвене љубави и представе о телесности као простору сусрета земаљског и небеског. Посебна пажња усмерена је на

однос музичког и песничког текста, као и на начине на које Чајковски музичким средствима продубљује духовно значење Толстојеве поезије.

Циљ рада је да покаже да романса не представља само музичку интерпретацију поетског предлошка, већ сложено уметничко остварење у којем музички и поетски дискурс заједнички артикулишу идеју жртвене љубави. У том контексту, тело се не тумачи као супротност души, већ као медиј кроз који саосећајна љубав може постати делатна, чиме се успоставља симболичка веза између телесног постојања, жртве и духовног преображаја.

Кључне речи: *П. И. Чајковски, А. К. Толстој, руска романса, хришћанска симболика, жртвена љубав*

Marta Mladenović *marta.mmm118@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Niš, Serbia

THE BODY AS A MEDIUM OF SACRIFICIAL LOVE IN P. I. TCHAIKOVSKY'S ROMANCE *SOFTLY THE SPIRIT FLEW UP TO HEAVEN*

The paper proceeds from the premise that the body in a work of art is not manifested exclusively as a physical category, but may also be interpreted as a medium of spiritual experience, symbolic communication, and sacrificial love. Within this framework, the subject of the study is Pyotr Ilyich Tchaikovsky's romance *Softly the Spirit Flew up to Heaven*, from the cycle of romances, Op. 47, composed to a poem by Aleksey Konstantinovich Tolstoy. Through the unity of poetic and musical discourse, the romance articulates notions of spiritual ascent, suffering, compassion, and Christian love.

Drawing on an interdisciplinary approach that combines musical analysis with theological-hermeneutic interpretation, the paper examines how musical elements – melody, harmony, tonal organisation, and dynamic progression – contribute to shaping the symbolism of sacrificial love and the conception of corporeality as a space of encounter between the earthly and the heavenly. Particular attention is devoted to the relationship between the musical and poetic texts, as well as to the ways in which Tchaikovsky's musical language deepens the spiritual significance of Tolstoy's poetry.

The aim of the paper is to demonstrate that the romance is not merely a musical interpretation of its poetic source, but a complex artistic work in which musical and poetic discourse jointly articulate the idea of sacrificial love. Within this

framework, the body is not understood as opposed to the soul, but as a medium through which compassionate love can become active, thereby establishing a symbolic connection between corporeal existence, sacrifice, and spiritual transformation.

Keywords: *P. I. Tchaikovsky, A. K. Tolstoy, Russian romance, Christian symbolism, sacrificial love*

Миљана Младеновић *mladenovic.miljana11@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу, Ниш, Србија

УДК: 78.083.2:27 Франк С.

ТЕОЛОШКИ АСПЕКТ ДЕЛА *ПРЕЛУДИЈУМ, КОРАЛ И ФУГА* СЕЗАРА ФРАНКА

Дело *Прелудијум, корал и фуга* (FWV 21) Сезара Франка представља једно од најзначајнијих остварења романтичарске клавирске литературе, у којем се преплићу барокна традиција, романтичарска хармонија и индивидуални композициони поступци. Иако је дело најчешће сагледавано из формалне, хармонске и пијанистичке перспективе, његова теолошка димензија отвара простор за даља тумачења. Полазећи од хришћанских духовних идеја присутних у Франковом стваралаштву, рад разматра могућности теолошког тумачења дела.

Аналитички део рада усмерен је на тематски развој и трансформацију музичког материјала, са посебним освртом на мотив B–A–C–H, тему корала и тему фуге. Њихово постепено повезивање и контрапунктско обједињавање у завршном делу композиције тумачи се као могући музички израз духовног преображаја. Посебна пажња посвећена је поновном јављању теме корала у коди, које се доводи у везу са идејом прочишћења и духовног спасења.

Циљ рада је да укаже на могућност теолошког тумачења Франковог дела и да покаже на који начин музичка структура може бити носилац симболичких значења која превазилазе њен формални аспект. Рад не настоји да понуди коначно тумачење, већ да отвори простор за интердисциплинарно сагледавање односа музике, духовности и теологије.

Кључне речи: *Сезар Франк, Прелудијум, корал и фуга, теолошко тумачење, мотив B–A–C–H, тематски преображај*

Miljana Mladenović *mladenovic.miljana11@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Niš, Serbia

THE THEOLOGICAL ASPECT OF CÉSAR FRANCK'S *PRÉLUDE, CHORAL ET FUGUE*

César Franck's *Prélude, Choral et Fugue* (FWV 21) represents one of the most significant works of the Romantic piano repertoire, in which Baroque tradition, Romantic harmony, and individual compositional procedures intertwine. Although the work has most often been approached from formal, harmonic, and pianistic perspectives, its theological dimension opens up possibilities for further interpretation. Proceeding from the Christian spiritual ideas present in Franck's oeuvre, the paper considers possibilities for a theological interpretation of the work.

The analytical part of the paper focuses on the thematic development and transformation of the musical material, with particular attention to the B–A–C–H motif, the chorale theme, and the fugue theme. Their gradual interconnection and contrapuntal integration in the final section of the composition are interpreted as a possible musical expression of spiritual transformation. Particular attention is devoted to the reappearance of the chorale theme in the coda, which is associated with the idea of purification and spiritual salvation.

The aim of the paper is to point to the possibility of a theological interpretation of Franck's work and to demonstrate how musical structure can serve as a vehicle for symbolic meanings that transcend its formal aspect. The paper does not seek to offer a definitive interpretation, but rather to open up space for an interdisciplinary consideration of the relationship between music, spirituality, and theology.

Keywords: *César Franck, Prélude, Choral et Fugue, theological interpretation, B–A–C–H motif, thematic transformation*

Павле Солеша *pajasolescha@gmail.com*

Универзитет уметности у Београду, Факултет драмских уметности, Београд, Србија

УДК: [784.69:27]: 78.091

ТЕЛО КАО МЕДИЈ: ПЕРФОРМАТИВНОСТ КОНЦЕРТА ХОРСКЕ МУЗИКЕ У САКРАЛНОМ ПРОСТОРУ

Рад анализира Васкршњи концерт, одржан 17. априла 2023. године у крипти Храма Светог Саве у Београду, са циљем да испита како извођење вокалне духовне музике у специфичном сакралном амбијенту може да преобликује устаљену поделу на извођаче и публику и да, у оквиру театролошке теорије, укаже на трансформативни карактер хорске изведбе. У раду се разматрају три кључна концепта: телесно ко-присуство, перформативно обликовање материјалности звука и деловање аутопоетичке повратне петље у специфичним условима акустичног одјека у наведеном простору. Теоријско-методолошко полазиште рада чини теоријски оквир немачке театролошкиње Ерике Фишер-Лихте, заснован на аналитичком и методолошком заокрету од традиционалне „естетике дела" (фокусиране на партитуру) ка „естетици перформативног", у оквиру које се хорска изведба духовне музике посматра као комплексан, динамичан и непоновљив друштвено-естетски догађај. Истраживање је конципирано као студија случаја вишегенерацијског концерта, на којем су, поред ансамбала домаћина - Дечјег хора „Растко" и Хора Храма Светог Саве – учествовали и гостујући састави из Зрењанина и Крушевца.

У раду се детаљно испитује како материјалност људског гласа и узајамне микрореакције унутар просторно-временске заједнице прерастају у естетски ризик, што је посебно уочљиво током премијерних изведби дела Ивана Мудија и Младена Матовића. Закључак указује на то да хорски наступ у сакралном амбијенту може да преобликује грађанску дистанцу позоришног или концертног типа, претварајући присутне од пасивних посматрача у активне саучеснике догађаја који суштински повезује уметност и ритуал.

Кључне речи: *Ерика Фишер-Лихте, студије извођења, телесно ко-присуство, аутопоетичка повратна петља, хорска духовна музика*

Pavle Soleša *pajasolescha@gmail.com*

University of Arts in Belgrade, Faculty of Dramatic Arts,
Belgrade, Serbia

THE BODY AS A MEDIUM: THE PERFORMATIVITY OF A CHORAL MUSIC CONCERT IN SACRED SPACE

The paper analyses the Easter Concert, held on 17 April 2023 in the Crypt of the Church of Saint Sava in Belgrade, with the aim of examining how the performance of sacred vocal music in a specific sacred setting can reshape the established division between performers and the audience and, within the theoretical framework of performance studies, point to the transformative character of choral performance. The paper considers three key concepts: bodily co-presence, the performative shaping of the materiality of sound, and the operation of the autopoietic feedback loop under the specific conditions of acoustic reverberation in this space. The theoretical and methodological point of departure is the framework developed by the German theatre scholar Erika Fischer-Lichte, based on an analytical and methodological shift from the traditional "aesthetics of the work" (focused on the musical score) towards the "aesthetics of the performative", within which the choral performance of sacred music is understood as a complex, dynamic, and unrepeatable social and aesthetic event. The research is conceived as a case study of a multigenerational concert featuring, alongside the host ensembles – the Children's Choir "Rastko" and the Choir of the Church of Saint Sava – guest ensembles from Zrenjanin and Kruševac.

The paper examines in detail how the materiality of the human voice and mutual micro-reactions within a spatio-temporal community develop into an aesthetic risk, particularly evident during the premiere performances of works by Ivan Moody and Mladen Matović. The conclusion suggests that choral performance in a sacred setting can reshape the civic distance characteristic of theatrical or concert settings, transforming those present from passive spectators into active participants in an event that fundamentally connects art and ritual.

Keywords: *Erika Fischer-Lichte, performance studies, bodily co-presence, autopoietic feedback loop, choral sacred music*

Илија Сретеновић *ilija.sretenovic.ika22705@gmail.com*

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности Нови Сад,
Нови Сад, Србија

УДК: 781:78.03 Прокофјев С.

ИРОНИЈА У ЦИКЛУСУ *САРКАЗМИ* СЕРГЕЈА ПРОКОФЈЕВА

Циљ рада је испитивање различитих начина на које се ирониja испољава у петоставачном циклусу *Сарказми*, оп. 17 Сергеја Прокофјева. Ирониja је, као стилска и реторичка фигура, од својих почетака - често везиваних за Сократа – привлачила пажњу бројних мислилаца, те јој је могуће приступити из различитих теоријских перспектива и разматрати различите облике и степене њеног испољавања.

У раду се полази од три различите манифестације ирониje у Прокофјевљевом делу: сарказма, схваћеног као исмевање одређених појава; ирониje која се обликује посредством музичке нарације; и, најзад, својеврсне космичке ирониje, на коју је сам композитор упутио у програмској белешци уз пети став циклуса.

Завршни део рада доноси компаративну анализу три различита извођења одабраних сегмената циклуса. Њоме се испитују начини на које извођачи звучно актуализују Прокофјевљеве идеје забележене у партитури, с посебним освртом на извођачко обликовање и отеловљење ирониje у музичком карактеру.

Кључне речи: *Прокофјев, ирониja, сарказам, теорија музичког наратива*

Ilija Sretenović *ilija.sretenovic.ika22705@gmail.com*

University of Novi Sad, Academy of Arts Novi Sad, Novi Sad, Serbia

IRONY IN SERGEI PROKOFIEV'S *SARCASMS*

The aim of this paper is to examine the different ways in which irony manifests itself in Sergei Prokofiev's five-movement cycle *Sarcasms*, Op. 17. As a stylistic and rhetorical figure, irony has attracted the attention of numerous thinkers since its beginnings – often associated with Socrates – and may therefore be approached

from different theoretical perspectives and considered in terms of different forms and degrees of its manifestation.

The paper considers three different manifestations of irony in Prokofiev's work: sarcasm, understood as the mockery of certain phenomena; irony shaped through musical narrative; and, finally, a form of cosmic irony, to which the composer himself referred in the programme note to the fifth movement of the cycle.

The final part of the paper presents a comparative analysis of three different performances of selected segments of the cycle. It examines the ways in which performers sonically actualise Prokofiev's ideas notated in the score, with particular attention to the performative shaping and embodiment of irony in musical character.

Keywords: *Prokofiev, irony, sarcasm, theory of musical narrative*

Melina Šišić *melinasisic.ma@gmail.com*

Univerzitet u Sarajevu, Muzička akademija, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

UDK: 78.01:159.9

KLAVIR KAO PERCEPTIVNI PROSTOR: TAKTILNOST I REVERZIBILNOST U ODNOSU TIJELA I INSTRUMENTA

Polazeći od fenomenološkog shvatanja tijela kao aktivnog načina prisutnosti u svijetu kod Mauricea Merleau-Pontyja, ovaj rad istražuje taktilnost kao temeljni aspekt odnosa između pijanista i instrumenta.

Klavir se ne promatra samo kao objekt kojim izvođač tehnički upravlja, već kao perceptivni prostor u kojem se tijelo i instrument međusobno oblikuju kroz iskustvo dodira. U tom smislu, reverzibilnost se očituje u uzajamnosti ovog odnosa: tijelo djeluje na instrument, dok svojstva instrumenta povratno oblikuju tjelesnu percepciju i pokret izvođača. Reljefna struktura klavijature, prostorna organizacija tipki, njihov otpor i fizičke karakteristike omogućuju razvoj tjelesnog znanja kroz koje pijanist uspostavlja prostorne, motoričke i zvukovne odnose s instrumentom. Takvo znanje predstavlja oblik utjelovljenog iskustva u kojem tijelo anticipira, prepoznaje i odgovara na mogućnosti instrumenta, pri čemu dodir nije tek fizičko sredstvo proizvodnje zvuka, nego početna razina percepcije u kojoj se ostvaruje međudjelovanje tijela i instrumenta. Taktilna percepcija povezuje neposredni fizički susret s klavijaturom s prostornim razumijevanjem, unutarnjom slušnom predodžbom i zvukovnim iskustvom izvođača.

U radu se razmatra odnos tijela i instrumenta kao dinamičan perceptivni proces, za razliku od starijih pristupa u kojima se instrument shvata kao neutralan objekt, a tijelo kao mehanizam realizacije muzičke zamisli. Promišljanje taktilnosti otvara prostor za dublje razumijevanje individualnog iskustva pijanista i pokazuje da se muzičko iskustvo ne oblikuje tek u proizvedenom zvuku, nego već u prvom susretu tijela i instrumenta.

Ključne riječi: *fenomenologija, taktilnost, enigma reverzibilnosti, utjelovljeno iskustvo, klavirska izvedba*

Melina Šišić *melinasisic.ma@gmail.com*

University of Sarajevo, Music Academy, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

THE PIANO AS A PERCEPTUAL SPACE: TACTILITY AND REVERSIBILITY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN BODY AND INSTRUMENT

Drawing on the phenomenological understanding of the body as an active mode of presence in the world in the work of Maurice Merleau-Ponty, this paper explores tactility as a fundamental aspect of the relationship between the pianist and the instrument.

The piano is viewed not merely as an object technically manipulated by the performer, but as a perceptual space in which the body and the instrument mutually shape one another through the experience of touch. In this sense, reversibility manifests itself in the reciprocity of this relationship: the body acts upon the instrument, while the properties of the instrument, in turn, shape the performer's bodily perception and movement. The relief structure of the keyboard, the spatial arrangement of the keys, their resistance, and their physical characteristics facilitate the development of bodily knowledge through which the pianist establishes spatial, motor, and sonic relationships with the instrument. Such knowledge constitutes a form of embodied experience in which the body anticipates, recognises, and responds to the instrument's possibilities, while touch is not merely a physical means of sound production but an initial level of perception at which the interaction between body and instrument unfolds. Tactile perception links the immediate physical encounter with the keyboard to the performer's spatial understanding, internal auditory imagery, and sonic experience.

The paper considers the relationship between body and instrument as a dynamic perceptual process, in contrast to older approaches in which the instrument is understood as a neutral object and the body as a mechanism for realising a musical concept. Reflection on tactility opens the way to a deeper understanding of the pianist's individual experience and demonstrates that musical experience is shaped not only in the produced sound, but already in the initial encounter between body and instrument.

Keywords: *phenomenology, tactility, the enigma of reversibility, embodied experience, piano performance*

Ивана Вукић *ivanavukic12345@gmail.com*

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу, Ниш, Србија

УДК: 784.9:37.02

ОБРАДА МОДУСА У НАСТАВИ СОЛФЕЂА – ОД РЕНЕСАНСНЕ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ ДО ИНСТРУКТИВНИХ ПРИМЕРА

Обрада модуса представља један од исхода у настави солфеђа у другој години средње музичке школе. С обзиром на то да су модуси ученицима у овом периоду углавном непознати - како због редоследа обраде градива, тако и због њихове ограничене заступљености у свакодневном звучном окружењу - потребно је обратити посебну пажњу на њихово усвајање.

У наставној пракси обрада модуса најчешће тече од теоријске поставке ка њеном повезивању са звучном сликом кроз обраду мелодијских примера. Будући да је њихов број у постојећој уџбеничкој литератури релативно ограничен, од изузетне је важности проналажење или креирање примера који на адекватан начин повезују звук са теоријском поставком модуса.

У раду се ренесансни вокални предлошци бирају према јасноћи модалне организације и погодности за примену у настави солфеђа, а затим се адаптирају у складу са вокалним и извођачким могућностима ученика. Адаптација подразумева издвајање или комбиновање и, по потреби, поједностављивање мелодијских линија, уз очување карактеристичних модалних обележја изворног предлошка. Предност оваквог приступа огледа се у могућности повезивања обраде модуса са слушањем музике у оквиру наставе солфеђа, при чему се

адаптирани примери, пре или након певања, могу упоредити са извођењима изворних музичких предложака на звучним снимцима. На тај начин се историјски музички материјал трансформише у наставни модел који омогућава да се модус не усваја искључиво као теоријска конструкција, већ и као непосредно звучно и извођачко искуство кроз певање и слушање. У раду је приказано шест адаптираних вежби којима су обухваћени сви модуси осим локријског. Предложени модел може служити и као узор за самосталну адаптацију других примера из музичке литературе у сврху наставе солфеђа.

Кључне речи: *модуси, настава солфеђа, ренесансна духовна музика, певање, наставни модел*

Ivana Vukić *ivanavukic12345@gmail.com*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Niš, Serbia

TEACHING MODES IN SOLFEGGIO – FROM RENAISSANCE SACRED MUSIC TO INSTRUCTIONAL EXAMPLES

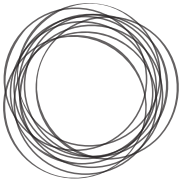
The teaching of modes represents one of the learning outcomes in solfeggio instruction in the second year of secondary music school. Since modes are generally unfamiliar to students at this stage – both because of the sequence in which the curriculum is taught and their limited presence in the everyday sonic environment – particular attention needs to be paid to their acquisition.

In teaching practice, the study of modes most commonly proceeds from a theoretical framework towards its connection with a sonic image through the use of melodic examples. Since the number of such examples in existing textbooks is relatively limited, it is particularly important to find or create examples that appropriately connect sound with the theoretical framework of modes.

In this paper, Renaissance vocal models are selected according to the clarity of their modal organisation and their suitability for use in solfeggio teaching, and are then adapted to the students' vocal and performance capabilities. Adaptation involves isolating or combining and, where necessary, simplifying melodic lines while preserving the characteristic modal features of the original model. The advantage of this approach lies in the possibility of connecting the study of modes with music listening within solfeggio teaching, whereby the adapted examples, before or after singing, can be compared with recordings of performances of the original musical models. In this way, historical musical material is transformed into a teaching model that enables modes to be acquired not only as theoretical constructs, but also as a

direct sonic and performance experience through singing and listening. The paper presents six adapted exercises covering all modes except the Locrian. The proposed model can also serve as a basis for the independent adaptation of other examples from the musical literature for use in solfeggio teaching.

Keywords: *modes, solfeggio teaching, Renaissance sacred music, singing, teaching model*

PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA

Predstavljanje stvaralačkog opusa umetnika

PRESENTATIONS OF ARTISTIC OEUVRES

Presentations of artistic oeuvres

Darija Andovska *d.andovska@fmu.ukim.edu.mk*

Универзитет „Св. Кирил и Методиј" у Скопљу, Факултет музичке уметности,
Скопље, Северна Македонија

УДК: 78.071.1:929 Андовска Д.

СТВАРАЛАЧКИ ОПУС ДАРИЈЕ АНДОВСКЕ: ЗВУК, ДРАМАТУРГИЈА И КУЛТУРНО ПАМЋЕЊЕ

Стваралаштво Дарије Андовске обухвата оркестарску, камерну, солистичку, вокалну и хорску музику, као и дела намењена филму, позоришту, плесу и мултимедијалним пројектима. Разноврсност медија у којима делује прати изразито драматуршко разумевање звука: музички ток обликује се као динамичан простор напетости, трансформације и сусрета различитих звучних слојева. У њеним композицијама савремени поступци и истраживање боје, текстуре и организације звучног материјала често се повезују са културним памћењем, наслеђем и питањима идентитета. Традиција се притом не појављује као статичан цитат, већ као материјал који у савременом уметничком контексту добија нова значења. Андовска музику разуме и као простор критичког мишљења и личног израза, у којем се уметничко искуство повезује са ширим друштвеним и културним питањима. Такав приступ њеном опусу даје наглашену комуникативну и перформативну димензију, посебно видљиву у делима насталим у сусрету музике са позориштем, покретом, сликом и другим уметничким медијима.

Биографија

Дарија Андовска је македонска композиторка, пијанисткиња, универзитетска професорка и деканка Факултета музичке уметности у Скопљу, у другом мандату. Дипломирала је композицију на Факултету музичке уметности у Скопљу, у класи Гоце Коларовског, а мастер студије савремене композиције, филмске и примењене музике похађала је на Универзитету уметности у Цириху (Zürcher Hochschule der Künste), код Изабел Мундри, Андреа Белмонта и Доменика Ферарија. Докторске студије уписала је код Чаје Черновин. Њена дела извођена су на фестивалима и концертима широм Европе, у Азији и Сједињеним Америчким Државама. Добитница је више националних и међународних признања, међу којима су две награде „Виртуоз" за најбољу композиторку у Северној Македонији, признање за истакнуту уметницу Града Цириха за 2014/15. годину и државна награда „Панче Пешев" за највиша остварења у музичкој уметности. У два наврата била је селекторка фестивала „Дани македонске музике".

Darija Andovska *d.andovska@fmu.ukim.edu.mk*

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Music,
Skopje, North Macedonia

DARIJA ANDOVSKA'S MUSICAL OEUVRE: SOUND, DRAMATURGY, AND CULTURAL MEMORY

Darija Andovska's creative oeuvre encompasses orchestral, chamber, solo, vocal, and choral music, as well as works for film, theatre, dance, and multimedia projects. The diversity of the media in which she works is accompanied by a distinctly dramaturgical understanding of sound: musical flow is shaped as a dynamic space of tension, transformation, and interaction between different sonic layers. In her compositions, contemporary techniques and explorations of timbre, texture, and the organisation of sound material are frequently connected with cultural memory, heritage, and questions of identity. Tradition does not appear as a static quotation, but as material that acquires new meanings within a contemporary artistic context. Andovska also understands music as a space for critical thought and personal expression, in which artistic experience intersects with broader social and cultural questions. This approach gives her oeuvre a pronounced communicative and performative dimension, particularly evident in works created at the intersection of music with theatre, movement, visual imagery, and other artistic media.

Biography

Darija Andovska is a Macedonian composer, pianist, university professor, and Dean of the Faculty of Music in Skopje, currently serving her second term. She graduated in composition from the Faculty of Music in Skopje, where she studied with Goce Kolarovski, and pursued master's studies in contemporary composition, film music, and applied music at the Zurich University of the Arts (Zürcher Hochschule der Künste), studying with Isabel Mundry, Andre Belmont, and Domenico Ferrari. She enrolled in doctoral studies under Chaya Czernowin. Her works have been performed at festivals and concerts across Europe, Asia, and the United States. She has received several national and international distinctions, including two Virtuoso Awards for Best Composer in North Macedonia, recognition as an Outstanding Artist of the City of Zurich for 2014/15, and the Panche Peshev State Award for outstanding achievements in music. She has twice served as programme selector for the Days of Macedonian Music festival.

Миа Арсенијевић *mialukovac@yahoo.com*

Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Јагодина, Србија
Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу, Ниш, Србија

УДК: 75-051:929 Арсенијевић М.

ИЗМЕЂУ СЛИКЕ И ВЕЗА: СТВАРАЛАЧКИ ОПУС МИЈЕ АРСЕНИЈЕВИЋ

Представљање стваралачког опуса Мије Арсенијевић започиње кратким осврtом на њене раније радове, како би се указало на континуитет и међусобно надовезивање тематских и медијских преокупација. Тежиште представљања ипак је на новијој продукцији, у којој се сликарство сусреће са техником веза као традиционалном мануелном праксом и савременим уметничким медијем. Радови изведени у акрилу и везу усмерени су на искуство детињства, игру и начине на које дете упознаје свет и успоставља однос према стварности. Дечје фигуре приказане су у тренуцима кретања, игре и свакодневних активности, често у сведеним, монохромним или просторно неодређеним амбијентима. Измештањем призора из конкретног времена и простора, уметница их преводи из домена појединачног сећања у шире промишљање одрастања, рањивости и будућности младих генерација. Напетост између ведрине приказаног тренутка и неизвесности која га окружује њеним радовима даје истовремено интимну и друштвену димензију. Посебно место заузима сам чин израде: траг четке и убод игле сведоче о телесности, времену и понављању уметничког рада, повезујући визуелну представу са искуством додира, материјала и пажљиво изведеног покрета.

Биографија

Миа Арсенијевић је академска сликарка, теоретичарка уметности и универзитетска професорка. Основне и мастер студије сликарства завршила је на Академији уметности Универзитета у Новом Саду, а докторирала је 2015. године на студијском програму Теорија уметности и медија Универзитета уметности у Београду. Запослена је као ванредна професорка на Факултету педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, где предаје предмете из области ликовне уметности и методике ликовног образовања, а ангажована је и на Факултету уметности Универзитета у Нишу. Приредила је више од двадесет самосталних изложби и учествовала на више од педесет колективних изложби. Добитница

је више награда за уметнички рад. Поред сликарске праксе, бави се теоријом и историјом уметности и ликовном педагогијом. Ауторка је научних радова и универзитетског уџбеника из историје уметности.

Mia Arsenijević *mialukovac@yahoo.com*

University of Kragujevac, Faculty of Education in Jagodina, Jagodina, Serbia
University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Niš, Serbia

BETWEEN PAINTING AND EMBROIDERY: THE CREATIVE OEUVRE OF MIA ARSENIJEVIĆ

The presentation of Mia Arsenijević's creative oeuvre begins with a brief overview of her earlier works, highlighting the continuity and interconnection of her thematic and media-related concerns. Its primary focus, however, is her recent production, in which painting encounters embroidery as both a traditional manual practice and a contemporary artistic medium. Works created in acrylic and embroidery focus on the experience of childhood, play, and the ways in which children discover the world and establish a relationship with reality. Child figures are depicted in moments of movement, play, and everyday activity, often within reduced, monochromatic, or spatially indeterminate settings. By removing these scenes from a specific time and place, the artist transforms them from individual memories into broader reflections on growing up, vulnerability, and the future of younger generations. The tension between the joyfulness of the depicted moment and the uncertainty surrounding it gives her works both an intimate and a social dimension. The process of making itself assumes particular importance: the trace of the brush and the movement of the needle testify to the corporeality, duration, and repetition of artistic labour, connecting visual representation with the experience of touch, material, and carefully performed movement.

Biography

Mia Arsenijević is a painter, art theorist, and university professor. She earned her BA and MA in painting at the Academy of Arts, University of Novi Sad, and her doctorate in 2015 from the Theory of Arts and Media programme at the University of Arts in Belgrade. She is an associate professor at the Faculty of Education in Jagodina, University of Kragujevac, where she teaches visual arts and art education methodology; she also teaches at the Faculty of Arts, University of Niš.

She has held more than twenty solo exhibitions, participated in over fifty group exhibitions, and received several awards. Alongside painting, she works in art theory, art history, and art education and has published academic papers and a university art history textbook.

XII nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem

Niš, 9–10. oktobar 2026.

BARTF 2026

UMETNOST I KULTURA DANAS

TELO KAO MEDIJ:
PERFORMATIVNOST, SLIKA I ZVUK U UMETNIČKIM I RELIGIJSKIM KONTEKSTIMA

Knjiga apstrakata

Izdavač
UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU

SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

Za izdavača
Prof. dr um. Milena Injac, dekan

Akademik Vlada Veljković, predsednik
Ogranka SANU u Nišu

Upravnik izdavačkog centra
Dr Igor Nikolić

Urednik
Dr Marija Dinov

Lektura
Aleksandra Gojković (srpski jezik)
Vojislav Stojanović (engleski jezik)

Grafičko oblikovanje knjige
Anita Milić

Univerzalna decimalna klasifikacija
Vesna Gagić

Štamparija
„Grafika Galeb" d.o.o. Niš

Tiraž
50

ISBN 978-86-85239-98-4

XII national scientific forum with international participation

Niš, 9–10 October 2026

BARTF 2026

ART AND CULTURE TODAY

THE BODY AS A MEDIUM:
PERFORMATIVITY, IMAGE AND SOUND IN ARTISTIC AND RELIGIOUS CONTEXTS

Book of Abstracts

Publisher
UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF ARTS IN NIŠ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
BRANCH OF SASA IN NIŠ

For publisher
Prof. DMA Milena Injac, Dean

Academician Vlada Veljković, President
of the SASA Branch in Niš

Head of Publishing Centre
PhD Igor Nikolić

Editor
PhD Marija Dinov

Language editors
Aleksandra Gojković (Serbian language)
Vojislav Stojanović (English language)

Graphic design of the book
Anita Milić

UDC
Vesna Gagić

Press
"Grafika Galeb" d.o.o. Niš

Circulation
50

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.036(048)
78.01(048)

НАЦИОНАЛНИ научни скуп са међународним учешћем Балкан Арт Форум (12 ; 2026 ; Ниш)
Umetnost i kultura danas. Telo kao medij: performativnost, slika i zvuk u umetničkim i religijskim kontekstima : knjiga apstrakata / XII Nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem Balkan Art Forum 2026 Niš, 9–10. oktobar 2026. ; [urednik Marija Dinov] = Art and culture today. The body as a medium: performativity, image and sound in artistic and religious contexts : book of abstracts / XII National Scientific Forum with International Participation Balkan Art Forum 2026 Niš, 9–10 October 2026 ; [editor Marija Dinov]. - Niš : Univerzitet, Fakultet umetnosti = University, Faculty of Arts : SANU, Ogranak SANU u Nišu = SASA, Branch of SASA in Niš, 2026 (Niš : Grafika Galeb). - 89 str. ; 21 cm

Uporedo srp. tekst i engl. prevod. - Tekst ćir. i lat. - Tiraž 50.

ISBN 978-86-85239-98-4

а) Уметничко образовање -- Апстракти б) Музика -- Апстракти

COBISS.SR-ID 202571785

Република Србија
МИНИСТАРСТВО НАУКЕ,
ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И
ИНОВАЦИЈА

